

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Carmen Tiinas

**EESTI NARKOOTILISTE AINETE TURU SEOSSED  
INFLATSIOONIGA**

Lõputöö

Juhendaja:

Indrek Saar, PhD

Kaasjuhendaja:

Raul Koppelmaa, rakenduskõrgharidus

Tallinn 2023

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Kaitsmine 2023
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Eesti narkootiliste ainete turu seosed inflatsiooniga</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Relations of the Estonian drug market with inflation</p> <p>Lühikokkuvõte:</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja sisaldab inglise keelset resümeeid. Töömaht on 40 lehekülge ja see sisaldab kuute tabelit ja kahte joonist. Töö lõpus on kokku 8 lisa.</p> <p>Lõputöö eesmärk oli välja selgitada seosed narkootiliste ainete turu ja inflatsiooni vahel. Eesmärgi saavutamiseks oli püstitatud neli uurimisülesannet: uurida teaduskirjanduse põhjal narkootiliste ainete turu olemust ning seda mõjutavaid tegureid; analüüsida riigiasutuste, narkootiliste ainete valdkonna esindajate ja spetsialistide seisukohti narkootiliste ainete turu toimimise kohta inflatsiooni tingimustes; analüüsida Eesti Kohtueksperitiisi Instituudi, Tervise Arengu Instituudi, Maksu- ja Tolliameti infopäringute ning statistikaameti andmebaasi põhjal narkootiliste ainete andmeid ja inflatsiooni määrasid viie aasta lõikes; analüüsi tulemuste ja teooria sünteesi põhja teha järeldusi ja rakendusetepanekuid, kuidas saaks vähendada narkootiliste ainete tarbimist. Lõputöö uurimisülesannete täitmiseks ja eesmärgi saavutamiseks viidi läbi juhtumianalüüsi raames kombineeritud uuring, kasutades eesmärgipärast valimit. Andmete saamiseks tehti kokku 7 poolstruktureeritud intervjuud ning koguti teiseseid andmeid avalikust allikast ning päringute kaudu. Uuringu tulemustest lähtuvalt tehti rakendusetepanek, et aktiivsem illegaalne narkootiliste ainete turg on täiendav põhjus, miks tuleks inflatsiooni kontrolli all hoida.</p>	
Võtmesõnad: narkootikumid, illegaalne turg, inflatsioon	
Võõrkeelsed võtmesõnad: drugs, illicit market, inflation	
Säilitamise koht. Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Carmen Tiinas</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjallikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paber kandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p> <p>Allkiri: allkirjastatud digitaalselt</p>	
<p>Vastab lõputöö nõuetele</p> <p>Juhendaja: Indrek Saar</p>	Allkiri:
<p>Vastab lõputöö nõuetele</p> <p>Juhendaja: Raul Koppelmaa</p>	Allkiri:
<p>Kaitsmisele lubatud</p> <p>Kolledži direktor: Kerly Randlane</p>	Allkiri:

# SISUKORD

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU .....	4
SISSEJUHATUS .....	5
1. NARKOOTILISTE AIENTE ILLEGAALNE TURG .....	9
1.1. Levinumad narkootikumid ja nende turgude toiminime .....	9
1.2. Narkootiliste ainete hindade kujunemine .....	15
1.3. Narkootiliste ainete turu kohanemise mehhanismid inflatsiooniga.....	19
2. EMPIIRILINE UURING.....	24
2.1. Uuringu meetodika, protsess ja valim .....	24
2.2. Intervjuu tulemused ja nende analüüs .....	29
2.3. Teiseste andmete analüüsi tulemused.....	32
2.4. Järeldused .....	37
2.5. Rakendusettepanekud .....	41
KOKKUVÕTE .....	42
SUMMARY .....	44
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	45
Lisa 1. Intervjuu ülesehitus.....	51
Lisa 2. Intervjuu küsimused.....	52
Lisa 3. Koodipuu .....	53
Lisa 4. Teiseste andmete päringud .....	54
Lisa 5. Päringute sisu.....	55
Lisa 6. Tervise Arengu Instituudi hinnatabel .....	58
Lisa 7. Maksu- ja Tolliameti vastus teabenõudele 11.2-7/009794-1.....	59
Lisa 8. Maksu- ja Tolliameti hinnatabeli järgi tehtud hinnaanalüüsi tabelid .....	60

## **TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU**

MTA – Maksu- ja Tolliamet

LSD – lysergic acid diethylamide ehk lüsergiinhappe dietüülamiid

TAI – Tervisearengu Instituut

NPALS – Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus

CBD – The nonpsychoactive phytocannabinoid ehk mittepsühhoaktiivne fütokannabinoid

EMCDDA – European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction ehk Euroopa narkootikumide ja narkomaania seirekeskus

THC – D9-tetrahüdrokannabinool

HHC – heksahüdrokannabinool

MDMA – 3,4-metüüleendioksümetamfetamiin

DAT – Dopamiini transporter

ADHD – hüpperaktiivsushäire

THI – tarbija hinnaindeks

## SISSEJUHATUS

Narkootikumidest on saanud osa meie ühiskonnast. Narkootiliste ainetega seonduvad probleemid avaldavad mõju kõigile ühiskonna kihtidele alates üksikisiku tasandist kuni riikliku tasandini. Narkootikumidega illegaalse kauplemise ennetamine ja tõkestamine on olnud eesmärk rahvusvahelisel tasandil, mis nõuab terviklikku ja intensiivset lahendust. (Wattanasin, 2015, p. 2145) 2021. aastal korraldas Tervise Arengu Instituut (edaspidi TAI) narkootikumide tarvitamise veebiküsitluse. Küsitlusest võttis osa 13 370 inimest, kellest 86% väitis, et on viimase aasta jooksul tarvitanud narkootikume. Küsitluse tulemustest selgus, et peamine uimastite tarbimise koht on kodu ning enim levinud narkootikum on illegaalne kanepitoode. See väike läbilõige näitab tegelikult, kui suur osa Eesti inimestest on tarvitanud uimasteid. Ilmselt ei ole võimalik kunagi teada saada, kui palju täpselt on narkootikumide tarvitajaid Eestis, aga mitmed uuringud ja küsitlused viitavad sellele, et see osakaal on suurem kui oskame aimata. (Abel-Ollo, *et al.*, 2022) TAI kasutab ühe täiendava meetodina narkootikumide tarvitamisest ülevaate saamiseks reovee uuringuid. Kommunaalreoveest narkootikumide ja nende metaboolsete jääkide analüüsimine aitab hinnata narkootikumide tarbimist Eestis. Uuringuid viiakse läbi kord aastas ning peamine linn, mille reovett püsivalt analüüsitakse, on Tallinn. (Tervise Arengu Instituut) Lisaks TAI uuringutele hakkas 2022. aastal Justiitsministeerium koostöös Eesti Kohtuekspertiisi Instituudiga tegema veel lisaks neli korda aastas reovee uuringuid Eesti suuremates linnades. Reovee uuringu tulemused on heaks indikaatoriks ennetustöö planeerimisel, sest annavad ülevaate, kui palju ja milliseid uimasteid tarbitakse just ühes või teises piirkonnas. (Küüts, 2022) Nii TAI kui ka EKEI ja justiitsministeeriumi uuringud viitavad tarbimise suurenemisele Eestis.

On keeruline hinnata, kuidas mõjutab majanduslik olukord illegaalsel turul toimuvat. 2021-2022 aasta inflatsioonimäär on olnud rekordiliselt kõrge ning kõige suuremat mõju avaldab sellele energiakriis. Rekordiline 19% inflatsiooni määr tuleneb peamiselt Venemaa vallandatud sõjast ja sellest, et Balti riikides ei ole võimalik soodsamalt energiat toota. Energia kallinemine on kandunud üle legaalsele turule. Paljude kaupade ja teenuste hinnad on hüppeliselt kasvanud, sest nende tootmiseks, loomiseks või transportimiseks kulub valgust, elektrit või kütust. (Eesti Pank, 2022) Saamaks teada, kuidas aga on illegaalne turg inflatsioonist mõjutatud, tuleb uurida inflatsiooni tingimustes turul valitsevat olukorda ning võrrelda seda varasemaga. Selles töös sellest loogikast Eesti narkootikumide turu uurimisel lähtutaksegi.

Töö on **aktuaalne**, sest käesoleval aastal on palju kõneainet pakkunud inflatsiooni rekordiline kasv ning selle mõju erinevatele turgudele (Lutz & Xiaoqing, 2022, pp. 1-8; ERR, 2022a; ERR, 2022b; Pert, 2022). Töö muudab aktuaalseks veel asjaolu, et Sotsiaalministeerium on

keskendunud 2020-2030 rahvastiku tervise arengukavas narkootikumide ja alkoholi tarvitamisest tingitud kahjude vähendamisele (Sotsiaalministeerium, 2022) ning Siseministeerium on koostanud eraldi dokumendi „Eesti narkopoliitika aastani 2030“ (Siseministeerium, 2021). Dokumendis on toodud ühe eesmärgina, et aastaks 2030 ei sure narkootikumide tarvitamise tagajärjel ükski inimene. See tähendab, et Eesti riik on selgelt väljendanud soovi ja huvi minimeerida narkootikumidest tingitud kahjusid käesoleval aastakümnel. Euroopa narkootikumide ja narkomaania seirekeskus kajastab aastal 2022 (Euroopa narkootikumide ja narkomaania seirekeskus, 2022), et inflatsioon mõjutab narkootiliste ainete turgu leebemalt, mistõttu turul valitsevad narkootiliste ainete hinnad on püsinud pikalt stabiilsed. See muudab narkootikumid võrreldes teiste kaupadega odavamaks ja võib seeläbi suurendada nende tarbimist. Sellest tulenevalt oleks vaja uurida Eesti narkootiliste ainete turu seoseid inflatsiooniga ning teha järeldused, kas inflatsiooni mõju on võimalik ära kasutada narkokaubandusega võitlemisel.

Lõputöö on **uudne**, kuna eelnevalt on küll hinnatud mujal Euroopas inflatsiooni ja narkootikumide turu vahelisi seoseid, kuid Eestis seda veel uuritud ei ole (Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus, 2022). Näiteks on varem kirjutanud autor Steer (2022), kuidas narkootikumide vahendamine on inflatsiooni eest kaitstud ning autorid de Goeij, *et al.* (2017) on analüüsinud majanduslanguse mõju narkootikumide tarbimisele. Sarnase teema kohta on kirjutanud lõputöid Eestis näiteks Kärt Tallinn, teemal koolinoorte kokkupuude posti teel tellitud narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega Harjumaa ja Tallinna 8.-12. klasside näitel (Tallinn, 2021) ning Kristina Eliisa Sulaoja, teemal narkootiliste ainete turu ülesehitus ja osalised Eestis (Sulaoja, 2022), kuid seni ei ole Eestis uuritud majandusnähtuse inflatsiooni mõju üheleegi illegaalsele turule.

Lõputöös otsitakse vastust uurimisprobleemile, kuidas mõjutab inflatsioon narkootiliste ainete turgu ning seal valitsevaid hindasid? Uurimisprobleemist tulenevalt püstitas autor tööle järgmised uurimisküsimused:

1. Millised on narkootiliste ainete turu toimimise reeglid?
2. Millised hinnad on valitsenud narkootiliste ainete turul perioodil 2018-2022?
3. Millised seosed on inflatsiooni ja narkootiliste ainete turu vahel?

Töö eesmärgiks on selgitada välja seosed narkootiliste ainete turu ja inflatsiooni vahel. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Uurida teaduskirjanduse põhjal narkootiliste ainete turu olemust ning seda mõjutavaid tegureid.

2. Analüüsida riigiasutuste, narkootiliste ainete valdkonna esindajate ja spetsialistide seisukohti narkootiliste ainete turu toimimise kohta inflatsiooni tingimustes.
3. Analüüsida Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi, Tervise Arengu Instituudi, Maksu- ja Tolliametis infopäringute ning Statistikaameti andmebaasi põhjal narkootiliste ainete andmeid ja inflatsiooni määrasid viie aasta lõikes.
4. Analüüsi tulemuste ja teooria sünteesi põhja teha järeldusi ja rakendustepanekuid, kuidas saaks vähendada narkootiliste ainete tarbimist.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks viiakse läbi juhtumiuuring, et kirjeldada narkootiliste ainete turul toimuvat kõrge inflatsiooni olukorras ehk eluliselt harukordset erinevate empiiriliste tõendite põhjal (Yin, 1993, p. xi). Kõrge inflatsiooni juhtumi analüüsimiseks võrdleb autor kolme viimase aasta narkootiliste ainete salaturu andmeid (konfiskeeritud kogus, kehtinud hinnad, puhta aine sisalduse protsent müüdud aines) viie aasta taguste andmetega.

Töö empiirilises osas tehakse juhtumi analüüsi käigus ekspertintervjuusid, et saada infot narkootiliste ainete turu muutuste kohta, mida eksperdid märkavad igapäeva praktikas. Samuti kogutakse empiirilises osas teiseseid andmeid

1. Eesti Kohtuekspertiisi Instituudist, et saada informatsiooni konfiskeeritud koguste ja nende puhta aine osakaalu kohta;
2. Tervise Arengu Instituudist ja Maksu- ja Tolliametist, et saada informatsiooni narkootikumide salaturul kehtinud hindade kohta;
3. Statistikaametist, et saada informatsiooni kehtinud tarbijahinna indeksi kohta.

**Andmeanalüüsimeetodina** rakendatakse intervjuude kvalitatiivset sisuanalüüsi, mille raames vastused transkribeeritakse ja kodeeritakse ning teiseseid andmeid analüüsitakse kirjeldava statistikaga. Analüüsi tulemusi tõlgendatakse ehk mõtiskletakse analüüsi tulemuste üle ning tehakse sellest järeldused. (Hirsjärvi, *et al.*, 2010, lk 210; Laherand, 2008, lk 279-284) Teiseste andmete analüüsimisel tõlgendatakse kirjeldavat statistikat kvantitatiivselt, see tähendab leitakse ja võrreldakse keskväärtusi (Õunapuu, 2014, lk 184).

**Valim**, keda kaasatakse intervjuudesse on eesmärgipärane ja ettekavatsetud, mis tähendab, et intervjuueeritakse oma ala eksperte ja populatsioonist püütakse leida kõige tüüpilisemad esindajad. (Õunapuu, 2012) Teiseste andmete hulgast valitakse välja Eesti kohtuekspertiisi andmete põhjal kolm Eestis enim levinud narkootikumide ainegruppi ning analüüsitakse neid.

Lõputöö koosneb kahest suuremast peatükist, mis jagunevad omakorda alapeatükkideks. Esimeses peatüki alapeatükkides kirjeldatakse narkootiliste ainete turu olemust, narkootiliste ainete hindade kujunemist ning turu kohanemisvõimet inflatsiooniga. Teises peatükis tehakse

empiriline, kombineeritud juhtumianalüüs, kus uuritakse, millised hinnad on valitsenud narkootiliste ainete turul perioodil 2018-2022 ning kuidas on muutunud inflatsiooni ja narkootiliste ainete puhtusega korrigeeritud reaalhinnad aastatel 2018-2022. Uuringu käigus tehakse ekspertintervjuud, analüüsitakse teisesid andmeid andmebaasist ja tehakse päringud ajavahemikus veebruar – aprill. Koondatud andmete põhjal luuakse seosed ja järeldused teoreetilise ja praktilise osa vahel, vastatakse uurimisküsimustele ning tehakse rakenduseettepanekuid selle kohta, kuidas oleks võimalik ära kasutada inflatsiooni mõju narkootikumidest tingitud kahjude minimeerimiseks.



## **1. NARKOOTILISTE AIENDE ILLEGAALNE TURG**

Lõputöö teoreetilises peatükis kirjeldatakse narkootiliste ainete illegaalse turu olemust. Esimeses alapeatükis tuuakse välja, mida üldse tähendab illegaalne uimastite turg, kus see toimub, milliste vahenditega ning mis on see illegaalne kaup, millega seal turul kaubeldakse. Ühtlasi selgitatakse selles alapeatükis illegaalse uimastite turu vastupanuvõimet õiguskaitse organite tööle. Teises alapeatükis analüüsitakse, kuidas kujunevad narkootiliste ainete hinnad ning kolmandas alapeatükis hinnatakse, kuidas illegaalne uimastite turg kohaneb inflatsiooniga.

### **1.1. Levinumad narkootikumid ja nende turgude toiminime**

Illegaalsed uimastid ehk narkootikumid võivad olla nii looduslikud, näiteks kanep (*Cross, et al.*, 2020, p. S1), kui ka keemilised, näiteks LSD (*Grob & Nichols*, 2018, pp. 141-145; *National Institute on Drug Abuse*, 2018). Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ning nende lähteainete seadusest (edaspidi NPALS) tulenevalt kehtestab ja täiendab narkootiliste ja psühhotropsete ainete nimekirjad Ravimiamet, lähtudes ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtsest konventsioonist ja ÜRO 1971. aasta psühhotropsete ainete konventsioonist või arvestades narkootiliste ja psühhotropsete ainete kuritarvitamise ja sõltuvuse tekitamise riski suurust. Narkootiliste ja psühhotropsete ainete käitlemine on keelatud, välja arvatud meditsiinilistel või teaduslikul või seaduses ettenähtud õppeotstarbel kasutamise eesmärgil. (Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ning nende lähteainete seadus, 1997) Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ja nende lähteainete ainerühmade nimekirjad on kehtestatud sotsiaalministri määrusega number 73 (*Sotsiaalminister*, 2005). Uimastite nagu näiteks kanepi, kokaiini, heroini ja opioidide mõju kehale võib olla väga erinev, kõik sõltub sellest, millise ainega on tegemist ning kuidas toimub manustamine. Peamiselt mõjutavad ained inimese enesetunnet, ümbritseva maailma tajumist ning käitumist. (*National Institute on Drug Abuse*, 2018) Mõjuaineid, mis muudavad kasutaja teadvuse seisundit, nimetab autor *Rudgley* (1999, p. 21) psühhoaktiivseteks aineteks. Narkootilisi aineid kasutatakse legaalses maailmas ravimites. Näiteks kasutatakse kanepi taime ja sellest ekstraheeritud kanepi tooteid neuroloogiliste häirete, sealhulgas epilepsia ravi eesmärgil. Samuti on palju uuritud ja tõestatud kanepi efektiivsust ka muude haiguste ravimisel. (*Cross, et al.*, 2020, p. S1) CBD kanepi ehk mittepühhoaktiivne fütokannabinoid on oma olemuselt üks ohutumaid narkootikumide seas, sest on neuroloogiliste haiguste vastu raviva toimega ning ei muuda kasutaja teadvuse seisundit (*Morales & Reggio*, 2019, pp. 694-695).

Sõltumata sellest, et narkootiliste ainete mõju inimesele on erinev, on neil kõigil ühine omadus tekitada ajus heaolutunnet. Mõjuained vabastavad ajus ligi 2-10 korda rohkem dopamiini (heaolutunnet tekitavat ainet) kui mõni muu tegevus ning selle mõju kestab sageli kauem. Dopamiini suurem eraldamine narkootikumide tarvitamise ajal pärsib selle aine vabanemist ajus siis, kui inimene enam ei ole ainete mõju all. Kuna juba korra narkootikume proovinud inimene ei suuda enam tavaelust saada samaväärset naudingut, soovib ta neid aina uuesti ja uuesti tarvitada. (National Institute on Drug Abuse, 2018) Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi andmetel on aastate 2018-2022 lõikes Eestis kõige levinumad narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ainegrupid kokaiin, lähteained (vabatahtlik), kanep ja selle produktid, amfetamiin ja ATS (vt tabel 1).

Tabel 1. Eestis konfiskeeritud narkootiliste ainete ainegruppide kogused kokku aastatel 2018-2022 (Rausberg, 2023)

Ainegrupi nimetus	Levinuma aine nimetus	Konfiskeeritud aine kogus aastatel 2018-2022 (grammides)
Kokaiin	Kokaiin	3 241 860
Lähteained (vabatahtlik)	Bensaldehüüd	570 710
Kanep ja selle produktid	Kanepitaimed või kanepilehed (THC üle 0,2%)	305 624
Amfetamiin ja ATS	Amfetamiin	138 970
Muud ravimid	Etüülfenidaat	121 410
GHB ja selle analoogid	GBL	104 860
Lähteained III	Väävelhape	55 300
Katinooni derivaadid	Alfa-pürrolidinovalerofenoon	37 887

Käesolevas töös analüüsitakse narkootilisi ja psühhotroopseid aineid ainegrupipõhiselt, sest sellist kokkulepitud nimetuste süsteemi kasutavad Eesti siseselt õiguskaitseorganid ja Eesti Kohtuekspertiisi Instituut. Järgnevalt tutvustatakse kolme kõige enam levinud ainegruppi, mis on Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi 2022. andmetel kõige enam levinud (2018-2022 aastatel konfiskeeritud ainete koguse järgi, jättes välja suure hulgal narkootiliste ainete lähteaineid) ehk kokaiini, kanepit ja selle produkte ning amfetamiini ja ATSi.

**Kanepi** kultivaarid kuuluvad kanepiliste (ladina keeles *Cannabaceae*) perekonda. Kokku on tuvastatud üle 100 erineva kanepitaimedes leiduva psühhoaktiivse keemilise ühendi rühma ehk kanepioidi. Nende hulgas on enam tähelepanu pälvinud D9-tetrahydrokannabinool (edaspidi THC), mis tekitab meelelahutuslikku joobeseisundit. D9-THC'd sünteesitakse emastaime õites, lehtedes ja kandlehtede näärmetrihhoomides. Kõige levinum koostisosa kanepis on kannabidiool (edaspidi CBD), mis ei ole psühhoaktiivne ega tekita THC'le sarnast joovastavat

olekut. Kanepist saadud tooteid tarvitatakse nii meditsiinilistel kui ka meelelahutuslikel eesmärkidel mitmel erineval viisil. Kanepit on võimalik tarbida seda suitsetades ehk sisse hingates või näiteks tarvitades seda toiduainete ja jookide söömisel, joomisel. Kanepitooted on pungad (kuivatatud kanepiõied), kanepivaik (hašiš), kanepiõli (butaan-meeõli). Kanepinoide ekstraheerides kanepist on võimalik luua ka palju muid tooteid, sealhulgas riideid, tervise- ja ilutooteid. Suure kättesaadavuse ja inimeste puuduliku vastutustunde tõttu on kanep muutunud avaliku julgeoleku probleemiks. (National Academies of Sciences, Engineering and Medicine, 2017)

**Amfetamiin**, metamfetamiin ja 3,4-metüüleendioksümetamfetamiin (ehk MDMA) on fenüületüülamiini derivaadid, mida legaalselt leidub retseptiravimites, et ravida narkolepsiat, tähelepanupuudulikkust, hüperaktiivsushäiret (edaspidi ADHD) ja seedetrakti spastilise seisundit. Derivaatide stimuleeriva toime ja sõltuvuse vahel on leitud seos ning seetõttu on selle tarbimist piiratud. (Benito Quintana, *et al.*, 2021)

**Kokaiin** on psühhostimulant, mida sageli kuritarvitatakse kogu maailmas. Selle tarvitamise tulemusel blokeeritakse ajus tugevalt dopamiini transporter (DAT), mis omakorda kutsub esile rahuldust pakkuvad ja tugevdavad kokaiini kõrvalnähud (sõltuvus ja depressioon). (Alvarez ja Matsui, 2018)

Must turg on majandustegevus, mis toimub väljaspool valitsuse poolt lubatud kanaleid. Ebaseaduslikud turutehingud toimuvad tavaliselt varjatult, et võimaldada osalejatel vältida valitsuse hinnakontrolli või makse. Mustal turul pakutavad kaubad ja teenused võivad olla ebaseaduslikud, mis tähendab, et nende ost ja müük on seadusega keelatud. Mustal turul kaubeldakse ka legaalsete kaupade ja teenustega, kuid tehinguid tehakse varjatult eesmärgiga vältida makse. Ebaseaduslikke turge nimetatakse veel ka illegaalseteks turgudeks, variturgudeks või põrandaalusteks turgudeks. (Kenton, 2021) Ebaseaduslik uimastite turg on süsteem või võrk, milles ostjad ja müüjad suhtlevad, et vahetada narkootikumide raha vastu. (Bouchard, 2007) Narkootiliste ainete turg erineb legaalsetest turgudest selle poolest, et sealseid ostu ja müügi tehinguid tuleb varjata, sest tegemist on illegaalse tegevusega. (Aldridge & Askew, 2017, pp. 101-109) Tavaliselt taandub uimastite turgude uurimine vahendajate omaduste või nende äritegevuse aspektide analüüsiks. Näiteks uuritakse, kus narkootikumide müüakse, kas sees või väljas. Samuti keskendutakse illegaalsetele turgudele kui asukohtadele, kus eri tüüpi vahendajad ja tarbijad kohtuvad, et vahetada kaupu, raha ja luua identiteete ning sellega nihutatakse analüüsiüksust individuaalsest suhtest sotsiaalse konstrueeritud üksuseni. Mitmed teadlased on väitnud, et narkootikumide levitamine on vältimatu, kuid ajas aina keerulisemaks muutuv tegevus. Narkootikumide levitamise tehniline korraldus on

traditsiooniliselt pälvinud narkokuritegude uurijate, muude õiguskaitseorganite, asutuste ja ka avalikkuse tähelepanu enim selle nähtamatuse tõttu. Tehnilise korralduse osa hõlmab endas tehingute ajastamist, tehingute tegemise kohti, vahendajate töövahendeid ja seadmed ning tehingu sujuvaks kulgemiseks adapteeritud põhimõtteid ja protseduure. (Curtis & Wndel, 2000).

Müügikohtade poolest jaotuvad illegaalsed uimastiturud järgnevalt (Curtis & Wndel, 2000). **Tänavamüük** toimub väljas, õues, kuid edasi võib see koht väga palju varieeruda (park, parkla, maja esine jne). Illegaalseid tänavaturge iseloomustavad anonüümsed tehingud ostjate ja müüjate vahel, kus tehingu partnerid teineteist ei tunne ja reklaam toimub nii öelda käigu pealt. Selline tegutsemisviis võib tekitada kogukonna elanikes, kes taolist tegutsemist märkavad, kahtlusi ning nad võivad esitada kaebuse. Tehing võib ka toimuda inimeste vahel, kes teineteist juba paremini tunnevad ning siis jääb nende tehing kolmandatele osapooltele vaevu märgatavaks. Mõlema illegaalse turu osakaal võib olla nii suur kui ka madal. Domineerida võivad nii ostjad kui ka müüjad. Illegaalsed uimastid, mis tehingutes liiguvad, võivad olla ühte sorti, aga need võivad ka varieeruda. On tavapärasem, et üks isik müüb ühte kindlat narkootikumi. (Curtis & Wndel, 2000)

**Sisemüük** võib toimuda väga erinevates kohtades, sealhulgas korterites või majades, avalikes siseruumides (fuajeed, trepikojad, keldrid, maha jäetud hooned), kauplustes, klubides ja nii edasi. Muud illegaalse turu tingimused kattuvad tänavamüügiga. (Curtis & Wndel, 2000)

Narkootikumide **kohaletoometamine** vähendab narkootiliste ainete riskantseid tehinguid tänavatel või siseruumides, sest kullerteenus pakub tarbijale võimalust narkootikume kätte saada kodust, kontorist või muust ohutust kohast. Selline turustamise vorm, mida umbes 10 aastat tagasi veel ei olnud, kujutab endast turu kasvuala ja mõnes piirkonnas on sellest tehingu vormist saanud peamine marihuaana ja heroini levitamise vorm. (Curtis & Wndel, 2000)

Lisaks eelnimetatule on viimastel aastatel kogunud aina enam populaarsust ebaseaduslikud **veebipõhised uimastiturud**, mis hõlbustavad tehingute tegemist, sest pakuvad tehingutele lepinguid ja aitavad lahendada tekkinud vaidlusi, et toetada ebaseaduslikku kaubandust. (Martin, 2014, pp. 84-91) Illegaalsel veebi turul kaubeldakse krüptorahaga, mistõttu võib neid ka nimetada krüptoplatvormideks. (Munksgaard & Tzanetakis, 2022) Selliseid tehinguid on võimalik teha varjatult näiteks krüptomarketitel (tumeveeb) või sotsiaalmeedias (Facebook, telegram), kuhu on tehingut tõkestaval poolel raske ligi pääseda või mille andmete hulga tõttu on andmeid keeruline sorteerida. Neid platvorme nähakse vähem riskantse võimalusena tehingute tegemiseks. (Aldridge & Askew, 2017, pp. 101-109)

Tumeveeb ehk *Dark Web* (inglise k) on ülemaailmne võrk, mille kaudu kasutajad pääsevad illegaalsesse veebipoodidesse. Veeb koosneb interneti sisust, millele tavaliste otsingumootorite kaudu juurde ei pääse. Üks peamisi tumeda veebi juurdepääsu kanaleid on *The Onion Router* (inglise k) ehk Tor, mis segab kasutaja interneti-liikluse andmeid paljude teiste andmetega serverites kogu maailmas, et muuta kasutaja funktsionaalselt nähtamatuks. Tor on kõige populaarsem Dark Webi brauser, mis algselt loodi USA mereväe turvameetmena. Tänapäevaks on sellest saanud illegaalsete interneti lehekülgede platvorm, mis vahendab uimasteid, mõrvu ja toetab terrorismi. (Jones & Lacson, 2016)

Hiljutise aruande kohaselt tegutseb peaaegu 40% kõigist Euroopa Liidus teadaolevatest organiseeritud kuritegelikest rühmitustest ebaseadusliku narkootiliste ainete äri. ÜRO tasandil püütakse uimastike poliitika tasandil jõuda alati üksmeelele ja konsensusele. Siiski näeme, et liikmesriikide suhtumine uimastitesse varieerub surmanuhtlusest ja eluaegsest vangistusest väiksemate narkokuritegude eest kuni täieliku dekriminaliseerimiseni ning see teeb otsuste vastuvõtmise ÜRO tasandil keerulisemaks. Ühelt poolt tahetakse uimastite kontrolli tugevdada, sest opioidide üledooside suremus on rekordiliselt tõusnud. Teised aga näevad seda kui kontrollirežiimi ebaõnnestumist. (Brombacher, 2021, p. 100) 2021. aastal uuriti Inglismaal, millised on võimalused uimastite tarbimise väljakutsetega võitlemiseks tänapäeva ühiskonnas. Uuringus toodi välja keelupoliitika puudused, mis on ajalooliselt tõestanud end poliitilise süsteemina ning toonud kaasa tervise- ja sotsiaalprobleeme. Uuringu käigus loodi neli mudelit probleemiga tegelemiseks: 1) jätta seadused ja reeglid samaks, 2) laiendada keelde kõikidele mõjuainetele, ka tubakale ja alkoholile, 3) dekriminaliseerida mõned või kõik praegused ebaseaduslikud uimastid või 4) legaliseerida ja reguleerida mõned või kõik praegused illegaalsed uimastid. Kroonilise rahvatervise ja kriminaalõiguse probleem avati ratsionaalseks aruteluks ning rõhutati, et sobimatud lahendused vaid teravdavad olukorda. Eelnimetatud uuringu autorite arvates liigub globaalne poliitiline maastik legaliseerimise, dekriminaliseerimise ja reguleerimise vormide poole ning nad tõdevad, et ravimite ja muude ainete reguleerimise küsimus on ajakohasem kui kunagi varem. (Dalgarno, *et al.*, 2021, pp. 1-7)

Vaatamata kriminaalõiguse arengule ja politsei sekkumistele, ei ole illegaalsete uimastite turg aja jooksul vähenenud vaid jätkab stabiilsete hindadega toimimist. Hetkel ei osata hinnata riikliku järelevalve ja seaduse täidesaatva võimu mõju illegaalsele turule. Üks põhjus, miks seda mõju hinnata ei osata, on see, et endiselt on vähe infot narkootiliste ainete illegaalse turu osakaalu ja toimimise kohta. On küll faktiliselt ja numbriliselt olemas narkootikumide diilerite ja konkreetsetes kohtades konfiskeeritud narkootikumide koguste kohta, kuid jääb ebaselgeks,

mil määral need vahistamised ja konfiskeerimised illegaalset uimastite turgu destabiliseerib või takistab. Kriitiliselt tähtis teave on näiteks head teadmised turu suurusest (näiteks, kui palju on edasimüüjaid?) ja jaotusvõrkude struktuur (näiteks kuidas illegaalne turg on kontsentreeritud?). (Bouchard, 2007)

Üleüldises turumajanduses võib pidada varimajanduse osas just narkootiliste ainete turgu kõige enim uurituks. See kajastub nii meedias kui ka popkultuuris. Narkootiliste ainete majandusega kaasneb tihtipeale ka ulatuslik globaalne muu kahju alates hinnangulisest varjatud finantskäibest kuni sellega kaasnevate tapmistega, mõrvade, üledoosidega seotud surmade, vere kaudu levivate haiguste laiemal leviku, narkootiliste ainete päritoluriikide vahelisi relvakonfliktide ja uimastite majandusega kaasnevat korruptsioonini. (Brombacher, 2021, pp. 99-101)

Illegaalse turu vastupanuvõimet hinnatakse väliste šokkidega toimetulemise järgi. Peamised välised šokki tekitajad on seaduse täidesaatvad organid ehk õiguskaitseorganid, kelle peamine ülesanne on illegaalse kaubanduse ennetamine ja tõkestamine. Organid püüavad oma ülesannet täita eemaldades illegaalselt turult osalejaid (kinni pidades seaduserikkujaid) või seal müüdavat kaupa (konfiskeeritakse narkootikume). Selline eemaldamine võib illegaalset turgu takistada kahel viisil:

- 1) Diilerite ehk vahendajate eemaldamine illegaalselt turult võib tähendada klientide jaoks raskusi uue doosi leidmisega.
- 2) Eemaldamine võib mõjuda negatiivse löögina ning hirmutada praegusi ja potentsiaalseid edasimüüjaid tegutsemast. (Bouchard, 2007)

Aktiivsete illegaalsel turul osalejate ja potentsiaalselt illegaalsele turule liitujate peletamine takistab narkootikumide edasimüüjate ja kasutajate tehinguid ning peaks tõstma narkootikumide hindu ning vähendama uimastite tarbimist. (Bouchard, 2007)

Selleks, et määrata illegaalse turu vastupidavust tuleb hinnata selle kolme omadust (Bouchard, 2007):

- 1) Haavatavus – mis määral võib illegaalne turg kokku puutuda väliste rünnakutega; kas illegaalne turg oskab end kaitsta või varjata rünnakute eest; kui palju peab õiguskaitse ametnik vaeva nägema, et illegaalsel turul osaleja eemaldada.
- 2) Elastsus – kui tõhusalt süsteem taastab oma algse seisundi pärast välist sekkumist; kui hästi ja kiiresti asendatakse illegaalsel turul narkootikumide edasimüüjad või organisatsioonid või narkootiliste ainete kogused peale nende konfiskeerimist või eemaldamist õiguskaitseorgani poolt.

- 3) Kohanemisvõime – Kui taastuda pole võimalik, siis kuidas taastatakse kaotusest; näiteks kas diilerid vahetavad illegaalse turutehingute tegemise asukohta või muudavad oma müüdavat kauba tootmist (narkootikume), et mitte rohkem vahele jääda.

Üks moodus, kuidas illegaalne turg end haavavamise eest kaitseb, on see, et illegaalsed organisatsioonid, mis tegelevad uimastite äri, püütakse hoida väikestena. Teine reegel, mis kehtib enamikel illegaalsetel turgudel, on see, et tehinguid võõrastega tuleb vältida. See reegel piirab edasimüüja klientuuri suurust nii, et tehinguid tehakse vaid usaldusväärsete klientidega. See omakorda vähendab võimalust, et uimastit müüakse politseile või muule õiguskaitseorgani ametnikule või võimalust, et tehingu partnerist saab informaatore õiguskaitseorganile. (Bouchard, 2007)

Eestis elavate inimeste narkootiliste ainete tarbimist on võimalik hinnata piirkonna reovee analüüsimise teel. Kuna reovee uuring narkootiliste ja psühhotroopsete ainete jääkide suhtes on veel arenemisjärgus, siis see ei anna täielikku ülevaadet Eestis elavate inimeste tarvitamisharjumustest. Uuringu tulemustel on palju mõjutavaid faktoreid. Näiteks mõjutavad tulemusi aastaajad ja ürituste, festivalide toimumisajad, sest suvel ja suursündmuste ajal on Eestis palju ka turiste. Reovett seiratakse mitmes Eesti erinevas linnas. (Abel-Ollo, *et al.*, 2020) Reoveest proovide võtmine, et seirata narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tarvitamisharjumusi, on paljulubav ja pidevalt arenev meetod ka rahvusvaheliselt. Uuringu abil saab kaardistada inimeste tarvitamisharjumusi ja näha kui need muutuvad, mis omakorda võimaldab õiguskaitseorganitel teha paremini ennetus- ja menetlustööd. Samuti on uuringu tulemused head sisendid riigile, et kavandada ennetus ja kriminaalpoliitikat ja kohalikele omavalitsustele, saamaks paremat ülevaadet oma piirkonnas toimuva kohta. (Tuulik, 2021)

Narkootiliste ainete illegaalne turu toimimise reeglid jäävad lõpuni välja õiguskaitseorganitele teadmata, sest tehinguid ja toimimist varjatakse. Tehinguid tehakse igal pool – sisetingimustes, välitingimustes, veebi teel ja isegi kullerteenusena. Spekuleeritakse, et turgu mõjutavad enim kuritegelikud rühmitused ja õiguskaitseorganite töö. Seni kuni teadlased ei ole leidnud lahendust, kuidas illegaalsest uimastite turust võitu saada jätkab turg toimimist.

## **1.2. Narkootiliste ainete hindade kujunemine**

Õiguskaitseorganid ja sotsioloogid peavad narkootiliste ainete hindade kujunemisel peamiseks mõjuteguriteks tehingute riske ja ühiskonnakorraldust. Tehingute riskantsus käitub hinna kujunemisel kui „riski maks“, mis lisatakse vastavalt tehingu riskantsusele müüdava narkootilise aine hinnale juurde. Nii hüvitatakse uimastite majanduses tegutsejatele tekkiv risk

jääda vahele õiguskaitseorganitele (näiteks politsei) ja lähikondlastele (sõbrad, pere). Riskid ja ühiskonnakorraldus sõltuvad suuresti illegaalse turu asukohariigist. Vastupidiselt legaalsele turgudele on riigi roll illegaalset turgu takistada ning see, kui efektiivne on ühe või teise riigi takistustöö, määrab ära, kui suur on vahelejäämise risk ehk hinnale lisanduv „riski maks“. (Munksgaard & Tzanetakis, 2022, pp. 1-2)

Mitmete uuringute peamine järeldus on see, et grammi hind langeb, kui tehingute maht suureneb ning see turu omadus on sarnane ka legaalturgudele. Põhjus, miks müüja illegaalsel turul seda allahindlust teeb, on see, et ta soovib oma lao tühjaks saada nii kiiresti kui võimalik ehk vabaneda kiiresti silmaga nähtavast riskist. Ebaseaduslike ainete hindade analüüsimise peamised komponendid, mida võrreldakse, on riskid ja hinnad. Ka Rootsi andmete uuringus püstitati hüpotees, et müüjad lisavad hinnale lisatasu, et kompenseerida ühiselt erinevaid riske (vahistamise ja vangistamise oht, narkootikumide konfiskeerimise oht, konkurentide või tehingupartnerite vägivald). Seega võib arvata, et hinnad olenevad riigisisest poliitikast, korrakaitseorgani töö intensiivsusest ning lähematest riskidest, mis on seotud vastava konkreetse tehinguga. (Demant, *et al.*, 2021, pp. 1-2) Kuna õiguskaitset peetakse kõige suuremaks kulukomponendiks, siis eeldatakse, et siseruumides tehtud tehingud on odavamad kui väljas ja veebitehingud võiks olla odavamad kui võrguühenduseta tehtud tehingud. See tähendab, et kõige suurema summa lisavad hinnale juurde tehingu tõestamise riskid. (Chaloupka, *et al.*, 2010, pp. 1261-1264 tsit Demant, *et al.*, 2021, pp. 1-2)

Anonüümsetel krüptoplatvormidel ja illegaalsel veebiturgudel on palju eeliseid võrreldes interneti ühenduseta tehtud tehingutega (Martin, 2014, pp. 84-91). Võrguühendusega tehtud tehingute üheks eeliseks on nende madal risk vägivallale. Anonüümsus tagab inimeste turvalisuse selles võtmes, et kui inimesed tänaval kohtuksid ja tehingut tehes tekiks ostja ja müüja vahel konflikt, siis on tehingupartneritel võimalus asuda konflikti lahendama vägivallaga. Mida pikem on tutvuse periood, seda suurem võib olla tõenäosus, et ostja ja müüja teavad teineteise isiklikke andmeid või kasvõi seda, kus kumbki elab. Võrguühenduses oleva turu eeliseks on anonüümsus, mis vähendab suurema füüsilise konflikti võimalust.

Sarnaselt legaalsele turgudele on ka illegaalsel turgudel pettureid ning selleks, et nad ei saaks ostjate pealt rikastuda, toimib turul usin infovahetus. Kui ostja on saanud turul petta, saab ta selles küsimuses tõstatada arutelu ja suhelda ka teiste ostjatega kommentaarides või muudes suhtluskanalites. Samuti on võimalik ostjal pöörduda veebilehe halduri poole, kellel on võimalik ebaaus teenuse/kauba osutaja turult eemaldada. Selline mainesüsteem on sarnane legaalsele turule nagu näiteks eBay ja muud arutelufoorumid. Ostjad krüptoturgudel saavad tutvuda mitme müüja ja nende kaupadega enne tehingu tegemist. Selline tegutsemisviis



suurendab müüjate vahelist konkurentsi ning paneb müüjaid pingutama oma toodangu müümisel. Kliendi võidakse enda poole püüda andes oma toote kohta paremat informatsiooni või langetades hindu. Siiski peavad müüjad arvestama ka sellega, et peavad turul osalemise eest tasuma krüptomarketitele administratsiooni, pakkumise ja tehingu, platvormi hooldus- ja deponeerimistasu. Kogu mõju võrguväliste tehingutega võrreldes jääb siiski tavauurijale hüpoteesiks ning faktina midagi väita ei ole võimalik, sest tegemist on siiski illegaalse turumajandusega, mille suurim tunnusjoon on andmete varjamine. (Aldridge & Askew, 2017, pp. 101-109) Samuti spekulereeritakse selle üle, kas krüptoturu administratiivtasud võivad viidata sellele, et hinnad võrguühendusega turul on sarnased või isegi kõrgemad kui võrguühenduseta turul. Seda just põhjusel, et anonüümsus ja turu suurus taotleavad madalamaid riske ja suuremat konkurentsi. Põhjus, miks hinnad interneti vahendusel toimival turul võivad olla madalamad, on see, et ostja ei ole nõus maksma sama koguse eest suuremat hinda ning eelistab selle tõttu siiski käest-kätte ostu- ja müügitehinguid. (Amlung, *et al.*, 2019).

Krüptomarketite uurimine on näidanud, et suurem osa hindade varieerumisest tuleneb riikidevahelisest erinevusest. Kõrgema mainega müüja riigid nõuavad kõrgemat tasu. (Červený & van Ours, 2019, pp. 101-110) Cunliffe, *et al.* (2017, pp. 64-73) tsit Demant, *et al.*, 2021, pp. 1-2) leidsid, et kokaiini, MDMA ja muude taimsete ainete krüptoturu hinnad Austraalias olid võrreldavad hindadega tänaval. Siiski oli aga metamfetamiin internetis palju odavam. Piiratud võimalustega uuringud on analüüsinud uimastiäri sotsiaalmeedias. Tehingud meenutavad seal krüptomarketeid, kuna neil on platvorm, mis meenutab oma olemuselt turustruktuuri, kus on narkootikumide müümiseks määratud rühmad. Mõlemad, nii väikesed kui ka suuremahulised müüjad reklaamivad oma rühmades klientide usalduse võitmiseks loodud tagasisidesüsteeme. Sotsiaalmeedia uimastiäri on tavaliselt lokaalne. See tähendab seda, et tehinguid tehakse väiksematel territooriumitel nagu näiteks linnad ja linnaosad. Sellele vastukaaluks, on krüptoturud orienteeritud suuremale piirkondlikule teenindamisele ning on võimelised saatma saadetisi erinevate riikide vahel globaalselt. Kvalitatiivsed uuringud on näidanud, et nii ostjad kui ka müüjad eelistavad veebis vahendatud tehinguid, sest neil on madalam risk. (Aldridge & Askew, 2017, pp. 101-109; Bakken, *et al.*, 2019, pp. 377–385)

Demant, *et al.* (2021, pp. 4-5) uuringu tulemusel selgus, et taimse kanepi ja hašiši hinnatase võrguühendusega turgudel ja tänavatel ei erine üldse või erineb väga vähe. Samas on kokaiini hinnatase väga palju kõrgem Facebookis kui tänavatel. On väga suured hinnaalandused peaaegu kõikide narkootiliste ainete juures, kui kogused kasvavad. Kõikide narkootiliste ainete hinnatase nii võrguühendusega turul kui ka tänavatel oli üsna sarnane Rootsi politseilt saadud infoga. Kuigi üleüldiselt peetakse interneti müüki vähem riskantseks, leiti uuringu käigus vähe

tõendeid selle kinnitamiseks. Lisaks sellele toodi välja, et võrguplatvorm peaks andma suurema juurdepääsu teabele konkurentide hindade kohta, mis tavaturumajanduses peaks omakorda tooma kaasa suurema konkurentsi ja madalamad hinnad (Décary-Hétu, *et al.*, 2018, pp. 87-98). Demant, *et al.* (2021, pp. 4-5) ei leidnud oma uuringu käigus selle väitele siiski tõestust. Andmete põhjal saaks oletada, et veebimüüjate vahendustasu on lisatud hinnale juurde, et katta konto säilitamiseks kuluvat asjatundlikkust ja aega.

Samuti avaldab mõju narkootiliste ainete hindadele nende kvaliteet. Puhta aine kogus väljendab mõjuainete kangust ning võimet tekitada tarvitamisel joovet. Sellest tulenevalt mängib informatsioon ja selle valdamine ebaseaduslikes tehingutes võtmerolli, sest ei müüja ega ka ostja ei pruugi teada kauba puhta aine sisaldust ehk kangust. See ebakindlus suurendab võimalust petta ostjat, eriti tehingutes, kus osapooled on sotsiaalselt teineteisega võõrad. (Chaloupka, *et al.*, 2010, pp. 1261-1264 tsit Demant, *et al.*, 2021, pp. 1-2) Amlung, *et al.* (2019, pp 112-118) leidis oma uuringus, et vähese eelinfo tavaliselt ostetud kanepitoodete hind varieerus rohkem kui nende tehingute hind, mille osas oli ostjal rohkem teadmisi aine koostise ja puhtuse osas. Sellest saame järeldada, et ostjad olid valmis maksma lisatasu legaalselt hangitud kanepi eest, kui tehinguga kaasnes teadmine, et aine, mille ostja hangib, on kindla puhtusega ning ta saab müüjat usaldada.

Caulkins ja Padman (1993 tsit Munksgaard & Tzanetakis, 2022, pp. 1-2) leiavad, et hinnad näivad kasvavat riigi siseselt, kui konkurents riigi territooriumil väheneb ja kaugus narkootiliste ainete tootmis- või algallikast kasvab. Lisaks sellele võivad hinda veel mõjutada valitsusvälised turul osalejad nagu näiteks ebaseaduslikud institutsioonid, jõugud ja maffia, kes kõik saavad toetada oma tegevusega stabiilsust ebaseaduslikel turgudel. Näiteks kehtestas mässuline Kolumbia rühmitus FARC-EP (Blinken, 2021) oma territooriumil uimastite kaubanduse hinnakontrolli. Info asümmeetria ja toodete ebakindlus on samuti hindade kujunemisel olulised mõjutegurid, sest kui puudub riiklik regulatsioon, puudub ka ostjatel teave hinna ja kvaliteedi suhte üle. Sarnaselt legaalsel turgudel osalejatega peavad ka ebaseaduslike turgude osalejad arvestama röövellikkuse ja pettustega, kuid arvestama seejuures, et abi saamise hind võib olla enda tehinguga vahele jäämine. (Munksgaard & Tzanetakis, 2022, p. 2)

Seega, väga suur mõju faktor narkootiliste ainete hindade kujunemisel on tehingu riskantsusel. Riske vähendavad tehingupartnerid valides keeruka süsteemiga krüptoplatvormid, kus nad saavad jääda anonüümseks. Tänavamüügi suurimad mõjufaktorid on kuritegelikud rühmitused, konkurents ja puhta aine kättesaadavus ehk edasi müüdava aine kvaliteet. Ostjad on tavaliselt infosulus ning peavad riske hindama müüja maine ja usalduse järgi.

### 1.3. Narkootiliste ainete turu kohanemise mehhanismid inflatsiooniga

Inflatsioon on peamine makromajanduslik muutuja, millel on vältimatu mõju riigi majanduskasvule. Inflatsioon ongi üldine hinnataseme tõus, mille puhul kaupade ja teenuste hulk, mida antud raha summa eest osta saab, langeb koos hinnataseme edasise tõusuga. (Bal & Sarmah, 2021) Tarbija hinnad hakkasid 2021.aasta lõpupoole kiiresti tõusma ning püsisid kõrgel kogu aasta 2022 vältel. Selline inflatsioonipuhang on ülemaailmne probleem, kuid Euroopa on sellest rohkem mõjutust saanud kui näiteks USA. Euroalal ulatus inflatsioon 2022. aasta novembris 10%-ni, mis ületas tunduvalt Euroopa Keskpanga (edaspidi EKP) seatud 2% inflatsioonieesmärki. Kiirele hinnatõusule aitasid kaasa Ukraina sõjast tingitud kõrgemad energiahinnad. (Andersson, 2023) Kulu- ehk pakkumisinflatsioon, mis on tingitud tarnepuudusest, tõstab tootmiskulusid ettevõtete vaatest ning selleks, et katta kõrgeid tootmiskulusid tõstetakse hindu. Inflatsiooni põhjustab veel nõudluse kasvamine kaupade ja teenuste järele. Energia kogunõudlus on suurenenud, kuid pakkumine on jäänud vähemaks või samaks ning sellist olukorda nimetatakse nõudlusinflatsiooniks. (Curry & Lock, 2022) Peale energia kulu suurenemise ja nõudluse kasvu mõjutavad inflatsiooni veel muu hulgas valuutakurss, kogupakkumine ja poliitilised otsused. (Sek, 2022)

Ennustatakse, et Euroopat ootab ees stagflatsiooni aasta. Stagflatsioon on majandustsükkel, mida iseloomustab aeglane majanduskasv ja kõrge töötuse määr, millega kaasneb inflatsioon. Rahapoliitika vaatenurgast on stagflatsioon märkimisväärne väljakutse. Inflatsiooniga võitlemise eesmärgil intressimäärade tõstmine nõrgestab reaalmajandust, samas kui kasvu ja tööhõive toetamisele suunatud ekspansiivne poliitika süvendab inflatsiooniprobleemi veelgi. EKP ees seisva väljakutse teeb raskemaks veel asjaolu, et pandeemia ajal järgiti väga ekspansiivset raha- ja eelarve poliitikat. (Andersson, 2023) Rahapoliitikas saab inflatsiooni väljendada järgmise valemiga:

**$MV=PY$**  (valem 1)

kus M on ringluses olev raha varu, V on raha ringluse kiirus, P on keskmine hinnatase ja Y on rahvatulu püsivhindades. Kui väärtused V ja Y hoida konstantsena, on ringluses oleva raha jääk seotud kõigi kaupade keskmise hinnaga ja seega on rahapakkumise muutus (raha kasv) positiivses korrelatsioonis hinnataseme (inflatsioonimäära) muutusega. Keskpang seab intressimäära eesmärgi ja püüab seda saavutada läbi erinevate rahapakkumise juhtumise vahendite. Kõige sagedamini kasutatakse likviidsuse loomist või vähendamist turul, mida tehakse peamiselt võlakirjade ostmise või müümise teel. Majanduses toimivad turumehhanismid püüavad pidevalt tasakaalustada pakkumist ja nõudlust ning kasutada ära

majanduses olevat tootmisvõimekust. Kui aga rahapakkumine suureneb, tõstab see nõudlust ning see omakorda tõstab hindasid. Selle protsessiga kaasnevad ka suuremad investeeringud ja majanduskasv. Pikas perspektiivis aga määrab majanduse kasvutempo ainult tootmisvõimsus. Muud katsed majandust ebaloomulikult ergutada rahapakkumist üle tasakaalu määra suurendamise teel kiirendab majanduskasvu ainult lühiajaliselt. Turumehhanismid suunavad majanduse pikas perspektiivis tagasi normaalse kasvutempo juurde. (Hung & Thompson, 2016) Riiklikel ja rahvusvahelistel majanduskõikumistel on suur mõju nendes riikides elavate inimeste üle. Lisaks rahalistele ja tööhõivelistele tagajärgedele võivad majanduslangused ka elanike tervist mõjutada. Majanduslanguste ajal on tähendatud suuremat vaimse tervise halvenemist, mis kajastub enesetappude suhtarvu kasvus elanike kohta. On oluline uurida seoseid erinevate majandusnäitajate, majanduslanguse ja ebaseaduslike uimastite tarbimise vahel nii elanike koondtasandil kui ka üksikindiviidi tasandil. See on tähtis ühest küljest teaduslikul eesmärgil, kuid teisest küljest täidab praktilist funktsiooni uimastite probleemidega võitlemisel. Ennetustööd ja järelevalve poliitikat, mis takistab ebaseadusliku uimastike tarbimise võimalikku suurenemist majanduslanguse ajal, ei saa efektiivselt planeerida, kui pole teada, millistele mehhanismidele peaks see sekkumine või poliitika suunatud olema. (de Goeij, *et al.*, 2017, pp. 69-70)

Ebaseaduslike uimastite turud on majandus häirete suhtes vastupidavad. Illegaalsete narkootikumide tootmine ja turustamine on suhteliselt madalatehnoloogiline tegevus, mis ei nõua suur algkapitali ega ole suure tarnimiskõrgega. Tavaliselt eeldatakse, et pakkumine suudab pidada sammu nõudlusega, kusjuures säilitada seejuures stabiilsed hinnad, omades kindlat keskväärtust. Tarnešokid ja majandusest tulenevad tasakaalu häireid peetakse pigem erandjuhtudeks. Samuti on võrgustik tihe – kasutajad on ise väitnud, et on vajadusel leidnud tarnija, kelle kaudu on võimalik endale uimasteid saada. Siiski esineb ka iga suurema uimasti ainegrupi puhul ajalooliseid võnkumisi kättesaadavuse osas. (Bultman, *et al.*, 2008)

Hetkel esineb Eesti majanduses harv nähtus stagflatsioon, mille korral on majanduslanguse ajal laiaulatuslik tarbija hinna tõus ning mis tuleneb kõrgematest energiahindadest ja pandeemiaaegse ekspansiivsest rahapoliitikast. Majanduslanguse ajal on nähtud ette viit kohanemismehhanismi, mis kõik viitavad narkootiliste ainete suuremale tarbimisele.

Järgnevalt kirjeldatakse viit kohanemismehhanismi, mis võiksid järgneda majanduslangusele:

- Sissetulekumehhanism – sissetuleku vähenemine toob kaasa kas väiksema uimastite tarvitamise või odavamate uimastite ostmise.

- Töövõimaluste mehhanism – majanduslangusest tulenevalt hakkab töökohti vähenema ja inimesed võivad otsustada loobuda uimastite tarbimisest, et vähendada võimalust, et neid vallandataks.
- Psühholoogilise stressi mehhanism – majanduslangusest tulenevalt tekib inimesel stress töökohta kaotamise pärast või hirm selle kaotamise ees ning ta püüab maandada psühholoogilist stressi narkootiliste ainetega.
- Mitte töötav mina-mehhanism – majanduslangusest tulenevalt töö kaotanud või töötundide vähendamise tõttu kasutab vaba aega ära inimene, et tarvitada ebaseaduslikke uimasteid.
- Sotsiaalne tõrjutuse mehhanism – majanduslangusest tulenevalt töö kaotanud inimene kaotab sotsiaalse staatuse ja ta jäetakse sotsiaalsest grupist välja, mistõttu võib inimene kalduda ebaseaduslike uimastite tarbimisele. (de Goeij, *et al.*, 2017, pp. 69-70)

Viiest kaks mehhanismi ennustavad protsüklilist mõju, milleks on majanduslanguse järgne ebaseadusliku uimastitarbimise vähenemine. Lähtudes majanduse teooriast, kirjeldab esimene mehhanism tarbimise vähenemist, kui sissetulekud langevad. Kui isikute sissetulekud ja ostujõud väheneb, võivad nad loobuda illegaalsete uimastite tarbimisest või hakata tarbima odavamaid või lahjamaid uimasteid. Teine mehhanism kirjeldab olukorda, kus majanduse langusest tulenevalt hakkavad inimesed muretsema oma töökohta säilimise pärast. Sellest hirmust lähtudes loobutakse illegaalsete uimastite tarbimisest, et nad ei kaotaks illegaalse tegevuse tõttu oma töökohta. Teisest mehhanismist tulenevalt võib veel järeldada, et illegaalne uimastite tarbimisest loobumine võib ka kehtida töötute puhul. Seni töötanud inimesed võivad hakata üldisest majanduslikust langusest tulenevalt otsima töökohta ning nad ei soovi saboteerida oma võimalusi tööle saada. (de Goeij, *et al.*, 2017, pp. 70-71)

Ülejäänud kolm mehhanismi ennustavad tsüklivastast mõju, milleks on illegaalsete uimastite tarbimise suurenemine peale majanduslanguse algust. Kolmanda mehhanismi järgi tekib majanduslanguse alguses inimesel psühholoogiline stress, mis on tingitud töö kaotamisest või hirmust kaotada töö, sissetulek. Stressiga toimetulemiseks kaldutakse illegaalseid uimasteid tarbima. Neljas mehhanism käsitleb vabast ajast tulenevat illegaalsete uimastite tarbimise suurenemist. Kui inimesed kaotavad majanduslanguse ajal töö või kui nende tööaeg väheneb, siis see jätab neile rohkem vaba aega, muuhulgas suureneb narkootikumide tarvitamiseks saada olev aeg. Viies ehk viimane mehhanism on seotud sotsiaalse staatusega. Majanduslanguse tõttu töö kaotanud inimesed võivad ilma jääda ka oma tööl teenitud sotsiaalsest staatusest või sõprusringkonnast ning muutuda koguni ühiskonnas sotsiaalselt tõrjutuks. Sellise kaotusega toime tulemiseks võivad inimesed kalduda kasutama illegaalseid uimasteid. (de Goeij, *et al.*, 2017, p. 71)

Teoreetiline raamistik ja selle põhjal loodud mehhanismid ei pruugi mõjutada kõiki indiviide ühtemoodi. On tõenäoline, et majanduslanguses oleva riigi rahvastiku alarühmades ilmnevad vastanduvad mustrid. Näiteks võib majandus mõjutada erinevalt eri vanuserühmi; mehi ja naisi, erinevaid sotsiaalseid grupe; inimesi, kellel on varem kokkupuuteid illegaalsete uimastitega ja inimesi, kellel puuduvad varasemad kokkupuuted illegaalsete uimastitega; töötavaid inimesi ja töötuid inimesi. Samuti on võimalik, et mehhanismid töötavad ka erinevalt eri riikides, sest erinevad illegaalse narkootiliste ainete turu osakaal, narkootiliste ainete hinnad ning poliitiline ja sotsiaalne olukord riigis. (de Goeij, *et al.*, 2017, p. 72)

De Goeij, *et al.* (2017, p. 74) uuris lähemalt majanduslanguse aegu 1990-2015 ning tegi järgmised järeldused. Esimene mehhanism leidis kinnitust sellele, et ressursside ja raha vähenemise tõttu asendati kokaiini muude psühhotroopsete ainete, kanepi ja alkoholi vastu. Uimastite tarbijate suhtlusvõrgustiku liikmed nägid muude lahjamate psühhotroopsete ainete kasutajaid vaesete inimestena, kellel ei ole piisavalt ressursi, et hankida turul kallima hinnalist kokaiini. Uimastite tarbijate hinnangul halvenes majanduslanguse ajal ka kokaiini kvaliteet, seda müüdi vähem ning selle hind tõusis. Hind ja raha ei olnud aga siiski peamine põhjus, miks vahetati kokaiini muude psühhotroopsete ainete vastu. Paljud endised kokaiini tarvitajad väitsid, et valisid muud psühhotroopsed ained kokaiini asemel, sest nad olid mures kokaiini puhtuse ja ebakvaliteetse aine halva mõju pärast tervisele. Samuti muutusid majanduslanguse ajal mõned retseptiravimid defitsiitseks ning nende asendamiseks hakati kasutama muid ravimeid ja aineid kokku segades, kombineerides psühhotroopseid aineid ja alkoholi. Majanduslanguse algusest turule tulnud madalama hinnaga „Vaba“ kokaiini peeti vaeste narkootikumiks.

Teine, töövõimaluste mehhanism, ei leidnud uuringus kinnitust. Seejuures tuleb märkida, et kinnituse puudumine ei pruugi tähendada, et mehhanism oleks vähem asjakohane. Jääb võimalus, et see mehhanism töötab lihtsalt harvem või prevaleerib sarnases olukorras mõni muu asjakohasem mehhanism. Inimeste jaoks võib olla intuitiivsem mehhanism psühholoogilise stressi või sissetulekuga seotud. (de Goeij, *et al.*, 2017, p. 80)

Kolmas mehhanism leidis osalt de Goeij, *et al.* (2017, p. 78) uuringus kinnitust. Uimastite tarbijate sotsiaalvõrgustiku liikmed kirjeldasid, et uimastite tarbijate igapäevane reaalsus muutus talumatuks pärast 2001-2003 majanduslanguse algust. Narkootikumide tarbimist nähti kui võimalust sellest karmist reaalsusest põgeneda ja unustada. Lisaks sellele, hakkasid naised tarvitama bensodiasepiini (retsepti ravim), et rahuneda ja vähendada paanikahooge, unetust ja meeleheidet. Teine pool uuringust aga seost depressiooni, ärevushäirete ja uimastite tarbimise vahel ei leidnud. Neljandat mehhanismi lähemalt uurides tõi de Goeij, *et al.* (2017, p. 79) välja intervjuud 2007-2009 majanduslanguse ajast. Intervjuudes kirjeldasid noored, et kui neil oli

töökoht, siis see tagas neile stabiilsuse ja struktuuri ning hoidis neid hõivatud. Nii ei jäänud neil aega tegeleda uimastite tarbimisega. Tugevamat kinnitust leidis de Goeij, *et al.* (2017, p. 79) neljanda mehhanismile 1990-1991 aastal tehtud uuringust, kus olid töömaht ja tõenäosus kanepi ja muude narkootiliste ainete tarbimine tugevalt positiivselt seotud. Viies mehhanism leidis de Goeij, *et al.* (2017, pp. 79-80) uuringud osalt kinnitust. 2007-2009 majanduslanguse ajal tajusid noored täiskasvanud, et töökoha olemasolu tagab kained eakaaslaste võrgustikud, terved sotsiaalsed kontaktid ja positiivsed sotsiaalsed suhted.

Kokkuvõttes tõi de Goeij, *et al.* (2017, p. 81) uuringute tulemustest välja, et majanduslangus ja tööpuudus suurendavad psühholoogilist stressi, mis omakorda suurendab ebaseaduslikku uimastite tarbimist. Ollakse ühel meelel, et majanduslangus võib muuta uimastite tarbimist veel selles osas, et tarbijad vahetavad kallimad narkootikumid odavamate ja vähem kvaliteetsete narkootikumide vastu. Samuti leiti tõendeid selle kohta, et väiksem töömaht ja sotsiaalne välistamise mehhanism võivad suurendada uimastite tarbimist. Nõrgad seosed olid aga pelgalt sissetuleku vähenemise ja uimastite tarbimise koguse vahel.

Energia hindade kasvuga võib tekkida kuluinflatsioon, millega kaasneb majanduslangus ehk majanduses esineb stagflatsioon. De Goeij uuringute põhjal saab väita, et sellises olukorras peaks narkootikumide tarbimine kasvama ning sellest tulenevalt võiks tekkida nõudlusinflatsioon. Samas võib narkootiliste ainete illegaalsel turul olla pakkumine väga elastne, mistõttu hinnad ei pruugi minna kaasa majanduses toimuvate muudatustega.

## 2. EMPIIRILINE UURING

Järgnevas peatükis kõrvutatakse teoreetilisi teadmisi uuringu osaga. Uuringu osas viiakse läbi intervjuud ning analüüsitakse teisesid andmeid. Peatüki lõpus sünteesitakse uuringu tulemusi, tehakse nendest järeldused ja järeldustest rakendusetpanekud.

### 2.1. Uuringu meetodika, protsess ja valim

Lõputöös püstitatud uurimisküsimustele vastamiseks ja lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutati **uurimisstrateegiana** juhtumiuurimust, mis kuulub kvalitatiivse strateegia alla (Creswell, 2009, p. 207), kuid hõlmab antud töös ka kvantitatiivset uuringut. Juhtumianalüüs on antud uurimuse jaoks kõige sobivam, sest uuritakse ühte kindlat huviobjektis olevat **juhtumit** – narkootikumide illegaalne turg kõrge inflatsioonimäära tingimustes, erinevate allikate põhjal (Yin, 1993, p. xi). Lõputöö **uurimismeetod** on kombineeritud kvalitatiivsest ja kvantitatiivsest uurimismeetodist, mille vältel uurija analüüsib kvalitatiivselt intervjuusid (kodeerimine) ning kogub ja tõlgendab kirjeldavat statistikat kvantitatiivselt (keskväärtuste leidmine ja nende võrdlemine). Lõputöö eesmärgi saavutamiseks seati üheks uurimisülesandeks: analüüsida riigiasutuste narkootiliste ainete valdkonna esindajate ja spetsialistide seisukohti narkootiliste ainete turu toimimise kohta inflatsiooni tingimustes. Selle uurimisülesande täitmiseks kasutatakse **esimese andmekogumismeetodina** poolstruktureeritud ekspertintervjuusid (Flick, 2009, p. 165), et koguda andmeid narkootiliste ainete salaturu muutuste kohta praktiliste kogemustega spetsialistide hinnangute kaudu. Intervjuu on kõige tõhusam viis andmete kogumiseks praktilisest elust, sest see loob vahetu kontakti vastajaga ning jätab vastajale ruumi täpsustusteks ja täiendusteks. (Laherand, 2008, lk 262) Intervjuud säilitavad võimaluse vastavalt intervjuu käigule küsimuste sõnastust ja järjekorda muuta, et olla paindlik küsimuste esitamisel (Thomas, 2011, pp. 162-163).

Kokku viidi läbi 7 intervjuud erinevate riigiasutuse esindajatega. Küsimuste koostamisel võeti arvesse lõputöö eesmärki ja uurimisküsimusi (vt lisa 1). **Valimis** on vastajateks eksperdid Tervise Arengu Instituudist, Maksu- ja Tolliametist, Politsei- ja Piirivalveametist, Riigiprokuratuurist ja Eesti Kohtuekspertiisi Instituudist, sest nende igapäeva töö hulka kuulub ka narkootiliste ainete salaturu toimimise ennetamine, tuvastamine ja tõkestamine. Intervjuu küsimused (4 küsimust) (vt lisa 2) koostas autor enne intervjuule minemist. Intervjuus otsiti vastust peamisele küsimusele: milliseid muutuseid narkootiliste ainete seonduvalt täheldavad eksperdid viimase kolme aasta jooksul (mil majanduses esines keskmisest oluliselt kõrgem



inflatsioon) võrreldes viie aasta tagusega. Vastused salvestati mobiiltelefoniga helisalvestisena, mis kustutati peale transkribeerimist.

Intervjuueritavatega kohtuti ja suheldi ajavahemikus 20.02.2023-04.04.2023. Kokku kestsid intervjuud 156 minutit ja 58 sekundit ning keskmiselt üks intervjuu 22 minutit ja 25 sekundit. Vastavalt intervjuueritava ja intervjuueerija võimalustele toimusid intervjuud nii kohapeal (Tallinn Lõõtsa 8a või Tervise 20), kui ka tarkvara Microsoft (edaspidi MS) Teamsi vahendusel. Lõputöös on anonüümsus tagatud nime muutmiseega. See tähendab, et intervjuueritava nime asemel on nimetatud tema roll ameti esindamisel (vt tabel 2).

Tabel 2. Intervjuude parameetrid (autori koostatud)

Intervjueeritav	Toimumise kuupäev	Intervjuu kestvus (min)	Asukoht
Viru ringkonna prokurör	20.02.2023	(25:39+27:37) 53:16	Tallinn (Lõõtsa 8a)
Keskriminaalpolitsei esindaja	03.03.2023	25:39	MS Teams
Tervise Arengu Instituudi esindaja	07.03.2023	18:12	MS Teams
Maksu- ja Tolliameti uurija 1	10.03.2023	(8:26+8:11) 16:37	Tallinn (Lõõtsa 8a)
Maksu- ja Tolliameti uurija 2	14.03.2023	06:10 + lisa	Tallinn (Lõõtsa 8a)
Eesti Kohtuekspertiisi esindaja	14.03.2023	12:04	Tallinn (Tervise 20)
Riigiprokurör	15.03.2023	25:00	MS Teams

Intervjuueerija avastas peale intervjuu toimumist Viru ringkonna prokuröriaga, et intervjuu salvestis oli katkenud tehnilistel põhjustel (telefoni tuli sisse kõne, mis lõpetas salvestamise) 25:39 sekundi peal ning leppis Viru ringkonna prokuröriaga kokku uue kohtumise, kus rääkida uuesti küsimustest, mis ei helisalvestunud. Samuti tegi intervjuueerija täiendavad intervjuud Maksu- ja Tolliameti uurijatega, sest soovis saada vastuseid täiendavatele lisaküsimustele. Kuna Maksu- ja Tolliameti uurija 2 oli haige, siis saatis ta täiendavad vastused meili teel.

Intervjuu algas sissejuhatusega ning enesetutvustusega. Samuti tutvustati lõputöö eesmärki ja intervjuu käiku. Intervjuus osalenud inimestele selgitati, et lõputöös ei avaldata isikuandmeid ja lõputööle ei tule piiratud juurdepääsuga märget. Tulenevalt inimeste vastustest küsiti vajadusel lisaküsimusi, et saada võimalikult terviklik arusaam illegaalse uimastite turu toimimise protsessidest ning seal toimunud muutuste sisust. Sissejuhatava küsimusena küsiti vastaja esindatavat ametit ja tema igapäeva töö kokkupuudet narkootiliste ainetega, et saada ülevaadet, milliste andmetega vastaja üldse kokku puutub oma töö käigus.

**Esimese analüüsi** ehk kvalitatiivse sisuanalüüsi raames kasutati intervjuude transkribeerimist ja kodeerimist, mis võimaldas autoril vestlust hiljem neutraalselt vaadata (Mason, *et al.*, 2005, p. 1275). Intervjuu vastuste kohta koostas autor kategooriate järgi koodipuu (vt lisa 3), sest soovis teada saada, millisel määral vastused korduvad. Kategooriad lõi autor uurimisküsimuste 1, 2 ja 3 järgi (vt käesolev töö lk 6) huvipakkuvate aspektide alusel. Kodeerimise esimeses etapis loeti intervjuudest koostatud tekstid läbi, loodi esialgsed kategooriad ning märgiti tekstis ära kohad, mis on uurimuse seisukohast tähtsad. Kodeerimise teises etapis hakati koode looma võimalikult lihtsalt sõnastatult. (Guetzkow, 1950, p. 47) Järgmisena tõsteti koode ja kategooriaid kokku ja loodi koodipuu. Kodeerimise eesmärk on lahutada intervjuust saadud tekst osadeks, see kategoriseerida ja seada uuringu edenedes korrastatud süsteemi. Seejärel sünteesis autor koostatud süsteemi tervikuna, et teha kokkuvõtte. Tervikut iseloomustati peamise mõtte või põhisisu kaudu. Peamise mõtte või põhisisu põhjal tehtud kokkuvõtte järgi saab hinnata üldiselt, milline on ekspertide seisukoht narkootiliste ainete turu toimimise kohta. Kodeerimise puuduseks peetakse selle potentsiaalse kodeerimis- ja võrdlusvõimaluste lõputust. (Laherand, 2008, lk 284-288) Puudust elimineerib autor sellega, et arendab vaid uurimisküsimustest tulenevaid kategooriaid ning hoiab sellega fookuse teema juures.

**Teise andmekogumismeetodina** kasutatakse juhtumiuurimuses tavapärasest teisest andmete kogumist. Andmeid kogutakse illegaalselt turult konfiskeeritud narkootiliste ainete koguse, nende puhta aine sisalduse, illegaalsel turul narkootilistele ainetele kehtinud hindade ja riikliku inflatsioonimäära kohta aastate 2018-2022 lõikes. Eelnimetatud andmeid on vaja selleks, et neid võrrelda ja analüüsida enne ja pärast kõrget inflatsiooni perioodi, et tuvastada andmetes muutusi. Kuna narkootiliste ainete illegaalne turg ulatub internetist tänavani ning tegevusväli on väga laialdane, siis võib avalike andmeid andmebaasides olla ebapiisavalt. Seetõttu tehakse puudu olevate andmete osas riigiasutuste narkootiliste ainete valdkonna esindajale kirjalik infopäring (vt lisa 4), et täiendada ülevaadet aastatel 2018-2022 konfiskeeritud narkootiliste ainete koguse, nende puhta aine sisalduse ja kehtinud narkootiliste ainete hindade kohta. Päringute sisu on toodud lisa 2 (vt lisa 5). Puhta aine sisaldust on vaja kõrvutada konfiskeeritud kogusega sellepärast, et see mõjutab narkootilise aine müügihinda. Kehtib seaduspärasus, mida puhtam on aine, seda kallim see on. Arvandmed päris autor kirjalikult Eesti Kohtuekspertiisist, Tervise Arengu Instituudist ja Maksu- ja Tolliametist ajavahemikul 17.02.2023 – 06.04.2023.

Andmed perioodi 2018-2022 aastate inflatsiooni kohta saadakse statistikaameti kodulehelt, statistika andmebaasist. Andmebaasis valitakse majanduse rubriigist hinnad ja IA001: Tarbijahinnaindeksi muutus võrreldes eelmise aastaga ning valitakse aastad 2018-2022 (Statistikaamet, 2022). Samuti analüüsitakse TAI, EKEI ja justiitsministeeriumi 2019-2022

aastatel korraldatud reovee seiramiste tulemusi. Reovett seiratakse küll mitmes Eesti erinevas linnas, kuid puudub kokkuvõtte, mis kirjeldaks kogu Eesti elanikkonna narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tarbimisharjumusi. Sellest tulenevalt võetakse vaatluse alla Eesti elanikkonnast läbilõike saamiseks Tallinn, mis on ka määratud püsivalt olema reovee seire sihtlinnaks. Erandiks on aasta 2021, mil uuriti vaid Tartu ja Narva reovett ning kuna eelnimetatud linnad on Tallinnast nii oma elanikkonna kui ka kultuuri poolest väga erinevad, jätab autor 2021 aasta reovee uuringud analüüsimate. Internetist andmete kogumise eeliseks peetakse kergelt ligipääsu andmetele, uurija nähtamatust ja võimalust käsitleda tundlikke teemasid. Moodsa interneti lahenduse miinuspooleks peetakse nende kaugust tegelikkusest. (Laherand, 2008, lk 263-266) Negatiivset poolt kavatseb autor elimineerida sellega, et kõrvutab interneti allikad eelnevalt kogutud intervjuudest saadud andmetega ning hindab kriitiliselt info vastavust tegelikkusele.

Kogutud **andmeid analüüsitakse** kvantitatiivsel meetodil kirjeldava statistikaga, mille keskmes on narkootiliste ainete ja inflatsiooniga seotud andmed. Analüüsi eesmärk on täita käesoleva töö kolmandat uurimisülesannet, milleks on analüüsida ja Eesti Kohtuekspertiisi, Maksu- ja Tolliametisse ja Tervise Arengu Instituuti tehtud infopäringute ja Statistikaameti andmebaasi põhjal narkootiliste ainete andmeid ja inflatsiooni määrasid viie aasta lõikes. Teiseste andmete analüüsi esimeses etapis koondatakse andmed narkootiliste ainete konfiskeeritud koguste, puhta ainete sisalduse kohta, reoveeuuringute tulemused Eesti elanikkonna narkootiliste ainete tarvitamise kohta, 2018-2022 aastatel kehtinud narkootiliste ainete hindade ja inflatsiooni määrade kohta tabelisse, et neid oleks lihtne töödelda ja võrrelda. Teises etapis andmed kooskõlastatakse juhendaja ja eksperdiga, korrastatakse ja kontrollitakse, ega andmeid ei ole sisestatud valesti või jäetud midagi sisestamata ning vajadusel täiendatakse. Selleks, et näha, kuidas on inflatsioon mõjutanud narkootiliste ainete hindasid, võrreldakse omavahel tarbijahinnaindeksit, narkootiliste ainete nominaalhinda ja kaalutud puhta aine sisaldust 2018-2022 aastate lõikes. Nominaalhinnaks võetakse narkootilise aine hinna mood ehk enim levinud hind. Vaadeldava aasta tarbijahinnaindeksi (edaspidi THI) järgi arvutatakse eraldi iga aasta ahelindeks, mis väljendab keskmise üldise hinnataseme muutust võrreldes eelmise perioodiga, ning selle järgi ka baasindeks (baasaasta 2018), mis näitab üldist hindade kasvu võrreldes baasaastaga. Narkootiliste ainete nominaalhinda ja üldise hinnataseme baasindeksi järgi arvutatakse iga aine kohta eraldi moodhinna reaalhind aastate 2018-2022 lõikes. Reaalhind näitab narkootiliste ainete hinnataset võrreldes üleüldise hinnatasemega majanduses.

EKEI saadetud konfiskeeritud ainete puhtuse koondtabelite põhjal arvutatakse vaadeldavate ainegruppide puhtusega kohandatud reaalhind. Selleks leitakse koondtabelist leitakse aastate 2018-2022 ainegruppide puhta aine sisalduse kaalutud keskmine, mis arvutatakse järgnevalt. Andmetabelist filtreeriti välja vastav ainegrupp (kokaiin, amfetamiin ja ATS, kanep ja selle produktid) ning kopeeriti eraldi lehele nende ainegruppide kõik konfiskeeritud kogused ja nendele vastanud puhta aine sisalduse protsent, jättes välja valemisse mitte sobivad read (alla 1% või puhtusastmed, mis olid esitatud kahe arvuna 7,1/11). Seejärel arvutati nende kahe näitaja korrutis (kogus korrutatud puhta aine sisalduse protsent). Järgmiseks arvutati valemiga kogu aasta peale kokku konfiskeeritud koguse kaal, puhta aine sisalduse protsendi ja nende kahe näitaja korrutiste summa. Kaalutud keskmise arvutamiseks jagati korrutiste summa kokku kogu konfiskeeritud aine kaaluga ning saadi kaalutud keskmine puhtuse aste. Sama protseduuri korraldi iga ainegrupi puhul kõikide aastate 2018-2022 lõikes. Reaalhinna puhtusega kohandamiseks jagati eelnevalt arvutatud reaalhind kaalutud keskmise puhtuse protsendiga.

Tehtud arvutuskäigu korratavuse ja selguse huvides on järgnevalt seda näitlikustatud kokaiini põhjal. Kui 2020 aastal oli THI -0,4, siis sama aasta ahelindeks, mis näitab kui palju hinnad on tõusnud võrreldes eelmise perioodiga, on 0,996 (1- 0,4%). 2020 aasta baasindeks, mis näitab, kui palju hinnad on kasvanud võrreldes baasaastaga (2018), on 1,019 [(2019 baasindeks)1,023 (1+2,3%) \* (2020 ahelhinna indeks) 0,996]. Narkootilise aine reaalinna ehk väärtuse, mis oleks olnud, kui THI oleks püsinud sama, leidmiseks tuleb jagada aine nominaalhinnad baasindeksiga. Kokaiini reaalhinnad oli 2020 aastal  $150/1,019 = 147,22$  eurot. Kuna aastate lõikes võivad narkootiliste ainete puhta aine sisaldus varieeruda ning sellest tulenevalt ka hind, siis tuleb reaalhinnad kohandada vastavalt aasta puhta aine kaalutud keskmisele sisaldusele. 2020 aastal konfiskeeriti kokaiini 413591 grammi ehk 413 kilogrammi ning kõikide puhtuste summa oli 11835,8%. Eelnimetatud näitajate korrutiste summa on 37749589,7 ning sellest tulenevalt on kaalutud keskmine puhtus kokaiinil aastal 2020  $(37749589,7/413591,345) 91,27268$  ehk 91%. Sellest tulenevalt on kokaiini puhtuse järgi kohandatud reaalhinnad  $(147,22 \text{ eurot} / 0,91) 161,78$  eurot. Arvud on ümardatud kahe koma kohani (vt tabel 3).

Tabel 3. Näide kokaiini kohandatud reaalinna arvutamine aasta 2020 kohta (autori koostatud)

Aasta	THI	ahelindeks	baasindeks	Nominaalhinnad	reaalhinnad	Puhtus	kohandatud reaalhinnad
2019	2,3	1,023	1,023	150,00	146,63	0,84	174,56
2020	- 0,4	0,996	1 019	150,00	147,22	0,91	161,78

Tulemustest loodi joondiagrammid, et illustreerida muutusi, mis toimusid narkootiliste ainete hindades ajavahemikul 2018-2022.

## 2.2. Intervjuu tulemused ja nende analüüs

Selleks, et saada täpselt teada, kas ja kuidas inflatsioon narkootiliste ainete illegaalsele turule jõudnud on, tuli hinnata täpsemalt turu muutuseid. Nii on võimalik edasise analüüsi käigus leida ka kaudseid seoseid.

Esimene kategooria on **narkootiliste ainete turu hetkeseis ja toimimine** (vt lisa 3). Nimetatud kategooria sisaldab kaksteist koodi, mis kujunesid intervjuudes enim kordunud vastustest. Selles kategoorias rääkisid eksperdid, milline on Eesti ebaseaduslik narkootiliste ja psühhotroopsete ainete varimajandus. Enamus vastajaid leidsid, et illegaalsete uimastite turgu kirjeldab enim laialdane ainete kättesaadavus (kood 1) „*Ütleme nii, et väga vabalt on kõik kättesaadav hetkel. Asi lappab. Aga lihtsalt nüüd on see suhtlusvahendite olemasolu, mida varem ei olnud, mis teeb selle kättesaadavuse inimestele palju lihtsamaks*“ (MTA Uuriija 1). Veelgi enam öeldi, et aineid on turul koguse mõttes palju, eriti kokaiini, mis on ka oma olemuselt väga puhas (kood 5). Kaubitsejad on aru saanud, millised piiramatud võimalused on Euroopa turul. Ainete laialdast levikut lihtsustab ka tänapäevaste platvormide, suhtlusvõrgustike ja tehnika vahendite olemasolu (kood 9). Näiteks on võimalik õppida narkootilist ainet ise tegema uue tehisintellektil põhineva tarkvara ChatGPT abil. Vastajad tõid esile, et mustal, narkootiliste ainete turul on tavapärane laialt levinud nõudluse-pakkumise mudel (kood 8), mis illustreerib ilmekalt olukorda, kus turul kehtib konkurents ja hinnad on tarbijate jaoks taskukohased (kood 3). Sarnaselt tavamajandusega kehtivad hulгимүүгиле soodustused (kood 4). Selleks, et rohkem kasumit teenida, segatakse puhas aine ballastainega (kood 6), et kasvatada koguaine kaalu. „*Suur trend kofeiiniga segada seda amfetamiini. Enamus oli kofeiini, natuke oli amfetamiini*“ (EKEI esindaja). Enim levinud ained Eesti tänavatel on vastajate hinnangul kanep, amfetamiin ja kokaiin (kood 2). Kõige suurem trend, mille vastajad välja tõid on uute ja surmavate ainete kasvav nõudlus (kood 7). Ainegrupid nagu opiaadid (, kuhu kuuluvad nitaseenid) ja katinoonid (, kuhu kuulub näiteks alfa-pvp) on õiguskaitsorganitele peavalutekitajad, kuna on oma olemuselt väga kanged ning võivad kergesti tekitada üledoosi surma. Suuremas pildis on Eesti vaid transiit riik (kood 11), milles avastatakse vaid murdosa siit läbi liikuvast illegaalsest kaubast (kood 12) ning kus veebimüügi kõrval lobbab ka narkootiliste ainete müük tänaval (kood 10).

Teine kategooria kirjeldab **üleüldiseid muudatusi turul, mis on toimunud 5 aasta jooksul** (vt lisa 3). Nimetatud kategoorias on kümme koodi, mis kujunesid enim kordunud vastustest. Paljud vastajad tõid suurimaks muutuseks uute ja surmavate ainete kasvutrendi (kood 2). Nii nimetatud „võidujooksu“ olemusena on uute ainete levik süsteemis alati olnud, kuid aktuaalne

on just nende uute, surmavate ainete nagu alfa-pvp, nitaseenide ja isotoniseenide levik on viimase 5 aasta põhi probleemiks kujunenud. Peale 2017. aasta suuremat fentanüüli likvideerimist illegaalselt turult (kood 5) oli märgata narkootiliste ainete üledoosi surmade langust, kuid nüüd on olukord taastunud ja üledooside surmade arv jälle kasvutrendis (kood 7). Võrreldes viie aasta tagusega on narkootilised ained muutunud väga palju kättesaadavamaks (kood 9), mis võib olla korrelatsioonis digitaalsete platvormide ja suhtlusvõrgustike laiema levikuga (kood 3). Paljud vastajad tõid ka esile kokaiini surve Ameerika ja Euroopa poolt, mille tõttu on kasvanud ka drastiliselt kokaiini puhta aine sisaldus (kood 4). Kui muud ained jäävad puhtuse astmelt 40% ja alla selle, siis vastustest toodi esile juhtumeid, kus konfiskeeritud kokaiini puhtusaste jäi 80-90% vahele. Kahtlemata on illegaalne uimastite turg muutunud rahvusvahelisemaks (kood 10), kõige puhtamad ained tulevad üldjuhul Eestisse välisriikidest ning suur osa liigub ka kohalikult turult edasi põhja (Soome, Rootsi) või ida suunas (Venemaa). Konkurentsist tulenevalt püüavad vahendajad oma kliente hoida pakkudes neile järjest puhtamat ainet (kood 8), mis tundub toimivat, sest kasvutrendi on näha ka tarvitajate hulgas (kood 1). Vastajad mõõnsid, et ajutised kriisid nagu CoVid-pandeemia ja vene piiri sulgemine tekitasid narkootiliste ainete järgi ajutise nõudluse suurenemise (kood 6), kuid tänu leidlikele lahendustele (nagu droonide transport) taastus illegaalne turg kiiresti. „*Osad ained, näiteks Venemaaga pandi piir kinni mis nüüd meil juba Ukraina sõja ajal on läbi käidud kogemus, et nad ei saanud aineid ikkagi nii hästi smuugeldada sisse. Droonidega lennutati üle narva jõe, et see oli uus covdi aja trend, mis ka nüüd toimib väga hästi Ukraina sõja ajal*“ (TAI esindaja).

Kolmas kategooria on **narkootiliste ainete hinnad 5 aasta lõikes** (vt lisa 3). Nimetatud kategooriasse kuulub kaheksa koodi, mis kujunesid enim kordunud vastustest. Selles kategoorias prevaleerib tugev üksmeelsus vastajate seas, et narkootiliste ainete hinnad ei ole tõusnud viie aasta lõikes (kood 1) „*Noh tegelikult kõik need hinnad ikkagi ei ole tõusnud, et see inflatsioon ei ole oluliselt mõjutanud*“ (Keskkriminaalpolitsei esindaja). Natuke odavamalt hinda pakub tarbijatele populaarsust koguv tumeveeb (kood 2) ning kehtib tavamajanduse reegel, mida rohkem ostad, seda odavamalt saad ehk kehtib hulgimüügi hind. Kui üldine seisukoht on see, et tarbija vaates hinnad ei ole tõusnud, siis hulgimüügi hindade osas leiti küll, et need on odavamaks muutunud Euroopas (kood 3). Eelmises kategoorias juba esile tulnud kokaiini surve Ameerika ja Euroopa poolt on fenomenaalne veel selle poolest, et kolm korda kõrgema puhtuse astme juures on hinnad tarbija jaoks endiselt samaks jäänud (kood 4). Teatud ainegruppide derivaatide puhul märkasid vastajad siiski mõningast hinnatõusu (kood 5), kuid selgitasid neid üksikjuhtumeid ajutiste kriiside või riskidega, mis taastasid mõne aja möödudes. Kõige suurem erinevus müügi hinna vahel tuleb ketilüli loogikast (kood 6) – mida kaugemal

oled maaletoojale, seda kallim on narkootilise aine hind. „*Pigem mõjutab hinda see mitmendast käest või ketilulist ma ostan. Et kui ma olen väga ligidal sellele maaletoojale, siis ma saan kindlasti palju odavamalt, aga kui ma olen mingi kolmas või neljas lüli, siis on hind juba kallim ja kui ma ostan ööklubist, siis noh see on juba tipp hind. Et see on selline rikkam keskklass või eliit kõrg klass, kes kokaiini tarbib. Ja neil seda raha juba on.*“ (Keskkriminaalpolitsei esindaja) Samuti mängib hinnastamisel rolli logistika (kood 8). Kui huvi pakkuv aine asub väljaspool riigipiiri, on tema omahind odavam, kuid ostja peab siis mõtlema, kuidas seda ainet kätte saada ning võivad tekkida lisakulud transpordist. Hinna tasemelt asuvad Eestis kehtivad narkootiliste ainete hinnad edetabelis Venemaast ja Lätist ees pool, kuid jäävad alla Skandinaavia hindadele (kood 7).

Neljas kategooria on **muutuste põhjused** (vt lisa 3). Nimetatud kategooriasse kuulub üheksa koodi, mis kujunesid enim kordunud vastustest. Peamised põhjused, mida vastajad oskasid spekuloida, miks narkootiliste ainete turul valitsevad kasvutrendid, olid järgnevad:

- 1) ained on niivõrd kättesaadavad (kood 1);
- 2) inimestel on parem elujärg (kood 2);
- 3) inimestel on stress ja depressioon (kood 7);
- 4) teiste kaupade (eranditega) hinnad on tõusnud (kood 8), mistõttu hinnastabiilsus mõjub suhtelise hinna langusena (võrreldes teiste kaupadega muutub odavamaks).

„*Kui me räägime hindadest, siis see pole üldse kallid. See on mõnele isegi odavam kui alkoholi tarvitada*“ (Viru Ringkonna Prokurör). Vastustest selgus veel teooria, mille kohaselt on riigi hea töö tulemusena kadunud ära maailmast suuremad grupeeringud, kes muidu hoidsid illegaalsetel turgudel hinda kontrolli all ning seetõttu on narkootiliste ainete üksik-kaubitsejaid rohkem ning konkurents suurem (kood 9). Suurem konkurents (kood 3) võib olla üheks põhjuseks, miks narkootiliste ainete hinnad tõusevad minimaalselt või jäävad samaks. Vahendajad võivad olla kardavad kaotada klienti hinna tõstmisega või puhtuse langetamisega. Narkootiliste ainete hinnad võivad vastajate hinnangul tõusta ainult siis, kui illegaalsel turul tekib mõnest ainegrupi derivaadist defitsiit (kood 4). Kokaiini puhtuseaste tõusu selgitati Euroopa poolt tuleva koguse surve ja madala hulgihinnaga, mis minimeerib vahendaja vajaduse enda kokaiini kogust tehiskult ballastainega tõsta (kood 5). Narkootiliste ainete üledoosi surmade kasvutrendis on samuti süüdi uued ohtlikud ained (kood 6), sest nende äärmiselt tugeva kanguse tõttu on vaja doseerimisel olla 0,000 milligrammi täpsusega. „*Kuna seal on nii mikro kogused, siis seal võib see doseerimisel tekkida probleeme. Kuna see tarvitamise kogus on nii väike, siis selle ballast aine osakaal on võrdlemisi suur ja seal võib tekkida nii, et mingi üli-üli*

väike tükk on üle ja see põhjustabki üledoosi surma. Seal on raske täpset doosi sättida“ (Riigiprokurör).

Intervjuudest selgus, et Eesti narkootiliste ainete turul on kõik ained vabalt kättesaadavad ning hindade suhtes erilisi muutusi 5 aasta jooksul toimunud ei ole. Ained on muutunud ajas puhtamaks ning uus trend turul on tellida anonüümseid pakisaadetisi läbi tumeveebi, mis selgus ka käesoleva töö teooria osas (vt käesolev töö lk 10). Samuti töid vastajad välja, et turul toimib majanduses teada tuntud nõudluse-pakkumise mudel ja hulgemüügi soodustus.

### 2.3. Teiseste andmete analüüsi tulemused

Lisaks intervjuudele otsustas autor kõrvutada intervjuudest esile tulnud ametite praktikak veel statistiliste arvnäitajatega, et kinnitada või lükata ümber subjektiivseid arvamusi. Avalikest allikatest ja päringutest saadud andmetest sorteeriti välja vajalikud arvandmed ning koondati need Exceli tabelitesse. Selleks, et kõrvutada intervjuudest esile kerkinud subjektiivseid arvamusi ja hinnanguid tarbimise suurenemise kohta, võtab autor vaatluse alla EKEI-st saadud konfiskeeritud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete **koguste tabelid**. EKEI tabelitest valiti välja just need ainegrupid, mis on enim levinud (vt käesolev töö lk 13). Seejärel vaadeldi nende ainete konfiskeeritud koguseid aastate 2018-2022 lõikes (vt tabel 4).

Tabel 4. Konfiskeeritud ainete kogused aastate 2018-2022 jooksul (Rausberg, 2023)

Ainegrupp	Kokaiin	Amfetamiin ja ATS	Kanep ja selle produktid
<b>Aasta</b>	<b>Konfiskeeritud aine kogus (g)</b>		
2018	3 359,48	177 251,40	160 054,58
2019	16 957,44	119 072,06	178 617,35
2020	413 591,35	158 305,33	100 662,19
2021	16 324,49	28 766,18	273 664,75
2022	3 102 764,28	39 820,58	150 409,77

Tabelist 4 on näha, et kokaiini konfiskeeriti 2018. aastal kõige vähem. 2019. ja 2021. aastatel konfiskeeriti kokaiini tänavatelt enamvähem sama suures koguses. 2020. ja 2022. aastal on olnud suuremad konfiskeerimised, sest kogused on võrreldes 2019 ja 2021 aastaga enam kui kümnekordsed. Amfetamiini ja ATS'i ainegrupi konfiskeeritavad kogused on igal aastal kõikumises. Suurim langus amfetamiini konfiskeerimise koguses toimus 2021. aastal, kus tänavatelt korjati ära eelmise aastaga võrreldes viis korda vähem narkootilist ainet. Kanepi ja



selle produktide konfiskeeritud kogus on mõnevõrra erinev, kuna tabelis pole esitatud puhta aine sisaldus vaid kogu konfiskeeritud aine. See erisus tuleb sellest, et erinevalt kokaiinist ja amfetamiinist on kanep taimne produkt, mis konfiskeeritakse, kui selles on THC sisaldus üle lubatud normi (2022 aasta seisuga piimäär 0,2% THC sisaldus). Kanepi ja selle produktide konfiskeeritud kogus on kõikunud aastatel 2018-2021. Esile kerkib aasta 2021, kus ainegrupi konfiskeeritud kogus on teinud suure hüppe, ulatudes kuni 274 000 grammini ehk 274 kilogrammini. Hüppelised muutused konfiskeerimiste koguarvus väljendavad üksikuid suuremaid juhtumeid. Kui oleks vaja minna veel täpsemaks, siis oleks paslik kõrvutada konfiskeeritud koguseid ka konfiskeerimiste arvuga, mille pealt oleks näha keskmist konfiskeerimise kogust. Käesoleva lõputöö raames aga pole eesmärgi saavutamiseks tarvis keskmist kogust arvutada, mistõttu vaadeldakse vaid kokku konfiskeeritud koguseid aastas.

Narkootiliste ainete puhul on kõige tähtsam selle **puhta aine sisaldus**, sest see on see, mis tekitab inimesele narkojoovet. Selleks, et adekvaatselt hinnata narkootiliste ainete koguste muutust, tuleb ka silmas pidada, kuidas on nende ainete puhta aine sisaldus muutunud ajas. Järgnevalt analüüsib autor ainegruppide kokaiin, amfetamiin ja ATS ning kanep ja selle produktid puhta aine sisaldusi aastate 2018-2022 lõikes (tabel 5). Puhtuse protsent on leitud kaalutud keskmise meetodil, kus on iga konfiskeeritud aine kaal korrutatud läbi selle puhtusastmega ning kõikide konfiskeerimiste ainete korrutiste summa on jagatud kõikide konfiskeerimiste kogumassi summaga.

Tabel 5. Ainegruppide puhta aine osakaal aastate 2018-2022 lõikes (Rausberg, 2023)

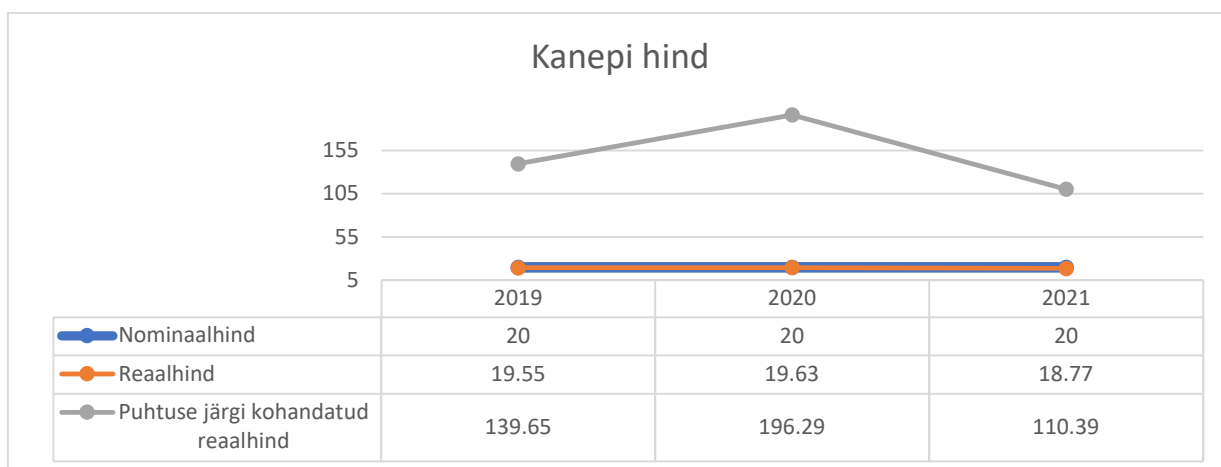
Ainegrupi nimetus	Kokaiin	Amfetamiin ja ATS	Kanep ja selle produktid
<b>Aasta</b>	<b>Puhtus protsentides</b>		
2018	78,26%	49,45%	11,34%
2019	83,81%	76,48%	14,29%
2020	91,27%	60,16%	10,03%
2021	57,93%	47,30%	16,62%
2022	80,91%	17,67%	12,58%

Tabelist 5 on näha, et kokaiini puhta aine sisaldus on tõusnud alates 2018. aastast kuni 2020. aastani, seejärel langenud peaaegu poole võrra ning peale seda uuesti hüppeliselt tõusnud. Põhjus, miks selline langus puhta aine sisalduses võis aastal 2021. tekkida, võib-olla see, et aastal 2020 suure konfiskeerimise tõttu tekkis kokaiinist turul defitsiit. Amfetamiini ja ATS ainegrupi keskmine puhtusaste aastal 2019 tõusis, kuid on seejärel aastast aastasse langenud.

Madalaim amfetamiini keskmine puhtusaste oli aastal 2022, kus keskmine puhta aine sisaldus aine kogukaalus oli vaid 17,67%. Kanepi ja selle produktide keskmine puhtusaste on teistest võrreldavatest ainegruppidest kõige madalam. Nimetatud ainegrupi keskmine puhtusaste kõigub igal aastal, kusjuures kõige puhtam oli kanepi ja selle produktide ainegrupp aastal 2021 ja kõige madalama puhtusastmega sellele eelnenud aastal.

Selleks, et näha, kuidas on inflatsioon mõjutanud narkootiliste ainete **hindasid**, tuleb võrrelda omavahel inflatsiooni, kehtinud tänavamüügi hinda ja keskmist puhta aine sisaldust 2018-2022 aastate lõikes. Vastavalt Tervise Arengu Instituudi andmetele (vt lisa 6) arvutati taimse kanepi, kokaiini ja amfetamiini nominaalhinna (hinna mood), reaalhind ja puhtuse järgi kohandatud reaalhinnad (vt tabel 5). Lisaks TAI tabelist saadud moodhinnale võrreldi MTA'st saadud hinnatabeli põhjal (vt lisa 7) ka narkootiliste ainete miinimum ja maksimum hindasid aastate 2018-2022 lõikes, kus nominaalhinnaks võeti miinimum ja maksimum hinnad.

Nii hinna moodist kui ka miinimum ja maksimumhinna ehk nominaalhinna järgi tehtud arvutuste tulemused koondati joonistele, et visualiseerida viie aasta lõikes toimunud muudatusi nominaalhinnas, reaalhinnas ja kohandatud reaalhinnas. Nominaalhinna joone ja reaalhinna joone vahele jääb, vastavalt sellele kumb on kõrgemal, kasu või kahju, mille võtab narkootiliste ainete vahendaja enda kanda. Nominaalhinna ja puhtuse järgi kohandatud reaalhinna vahele jääv ala illustreerib ballast aine maksumuse osakaalu aine hinnas. Hall joon illustreerib hinda, mida peaks tarvitaja maksma kui aine oleks 100% puhas ja hind oleks inflatsiooniga kohandatud (vt joonis 1, joonis 2 ja lisa 8).

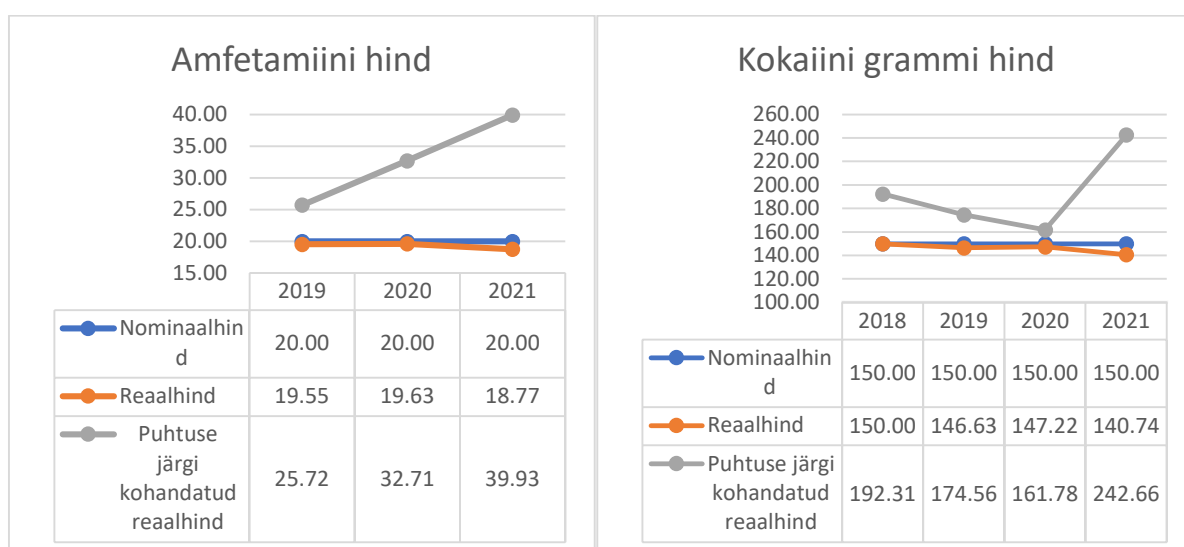


Joonis 1. Kanepi hinna diagramm aastatel 2019-2021. (Abel-Ollo, 2023)

Jooniselt 1 on näha, et aastatel 2019-2021 ei ole taimse kanepi nominaalhind ega reaalhind muutunud, kuid muutunud on puhtuse järgi kohandatud reaalhind. Kui reaalhind püsis nominaalhinna juures, varieerudes 18,77-19,63 euro vahel, siis puhtuse järgi kohandatud taimse kanepi reaalhind tõusis 2020 aastal 139,65 eurolt 196,29 euroni ning langes seejärel uuesti 110,39

euroni. Kõikumise suund on sama mis reaalhinnal, see tähendab, et mõlemad hinnad kõigepealt langesid ja siis tõusid.

Võttes kanepi miinimumhinnad nominaalhinnaks, näeme joonistelt (vt lisa 8), et nii püsivad nominaalhind ja selle järgi arvutatud reaalhind stabiilsed, 15 euro juures. Erinevalt TAI hinnatabelist on MTA andmetes kirjas ka aastate 2018 ja 2022 andmed, mistõttu on hea vaadelda puhtuse järgi kohandatud reaalhinda. Puhtuse järgi kohandatud reaalhinnaga kõikumine langeb kokku kanepi puhtuse kõikumisega (vt tabel 5). Sarnast mustrit on näha ka maksimumhinnaga graafikult (vt lisa 8). Kanepi maksimumhind ja selle järgi arvutatud reaalhind püsib stabiilselt 20 euro juures ning puhtuse järgi kohandatud maksimumhind teeb läbi puhtuse järgi kohandatud miinimumhinnaga sarnase kõikumise.



Joonis 2. Amfetamiini ja kokaiini hindade diagrammid aastatel 2018-2021. (Abel-Ollo, 2023)

Jooniselt 2, vasakpoolsest diagrammilt on näha, et sarnaselt kanepi nominaalhinnaga on ka amfetamiini nominaalhind grammi kohta olnud 2019-2021 aastatel stabiilne, hinna 20 euro juures. Amfetamiini reaalhind aastal 2019 oli 19,55 eurot, tõusis siis mõnevõrra aastal 2020 19,63 euroni ning langes siis tagasi 2021 aastal 18,77 euroni, tehes taimse kanepiga sarnase kõikumise läbi. Kuna amfetamiini puhtus on ajas langenud, siis seetõttu on aine puhtuse järgi kohandatud reaalhind ajas tõusnud. Aastal 2019 oli amfetamiini puhtuse järgi kohandatud reaalhind 25,72 eurot grammi kohta ja 2020. aastal tõusis 32,71 euroni grammi kohta. Suur erinevus amfetamiini puhul on aga see, et 2021. aastal selle puhta aine sisaldus langes drastiliselt, mistõttu ka aine puhtuse järgi kohandatud reaalhind tõusis selle võrra hüppeliselt kuni 39,93 euroni grammi kohta.

Võttes amfetamiini miinimumhinnad nominaalhinnaks, näeme joonistelt (vt lisa 8), et sarnaselt kanepi hindadele ja amfetamiini moodhinnale püsivad nii amfetamiini miinimumhind kui ka

selle järgi arvatud reaalhind stabiilsed, 15 euro juures. Erinevus on aastal 2022, kus amfetamiini reaalhind langeb mõnevõrra 11,79 euroni. Erinevalt TAI hinnatabelist, on MTA andmetes kirjas ka 2018 ja 2022 andmed, mistõttu on hea vaadelda puhtuse järgi kohandatud reaalhinda. Puhtuse järgi kohandatud reaalinna kõikumine langeb kokku amfetamiini puhtuse kõikumisega (vt tabel 5). Sarnast mustrit on näha ka maksimumhinna graafikult (vt lisa 8). Amfetamiini maksimumhind ja selle järgi arvatud reaalhind püsib stabiilselt 20 euro juures välja arvatud aastal 2022, kus reaalhind langes suurema inflatsiooni tõttu 15,72 euro peale. Amfetamiini puhtuse järgi kohandatud maksimumhind teeb läbi puhtuse järgi kohandatud miinimumhinnaga sarnase kõikumise, tõustes 2022 aastal 87,31 euroni.

Jooniselt 2, parempoolselt diagrammilt, mis illustreerib kokaiini grammi hinna kõikumist, on näha, et kokaiini nominaalhind on 2018-2022 aastatel püsinud stabiilselt 150 euro juures grammi kohta. Seevastu aga reaalhind on 2018 aastast alates pidevalt langenud. Kui 2018 aastal oli kokaiini grammi reaalhind 150 eurot (, sest see oli baasaasta), siis 2022. aastaks langes selle reaalhind THI lisandumise tõttu 140,74 euro peale. Kokaiini puhtuse järgi kohandatud reaalhind langes alates 2018. aastast 192,31 euro pealt aastani 2020 ja 161,78 euro peale, mis illustreerib kokaiini puhtuse tõusu. 2021. aastal aga tõusis puhtuse järgi kohandatud reaalhind kuni 242,66 euroni, kuna aine puhtus langes.

Analüüsides kokaiini miinimumhinda, näeme jooniselt (vt lisa 8), et kokaiini miinimumhind on aastatel 2018-2021 püsinud stabiilselt 100 euro juures, kuid aastal 2022 tõusnud 110 euroni. Sarnaselt teiste eelpool vaadeldud ainetega on kokaiini reaalhind olnud stabiilselne kuni 2020. aastani, jäädes hinnavahemikku 98,14 eurot kuni 100 eurot. Aastatel 2021 ja 2022 langes kokaiini reaalhind, sest siis inflatsioon tõusis. Kokaiini puhtuse järgi kohandatud reaalhind langeb puhtuse tõusu tõttu aastani 2020 ning teeb siis järsu hüppe aastal 2021, tõustes 161,77 euroni. Kokaiini maksimumhind on aastate 2018-2022 lõikes tõusnud (vt lisa 8). 2018-2019 oli kokaiini maksimumhind 120 eurot, 2020. aastal tõusis maksimumhind 130 euroni ning aastal 2022 tõusis hind veel 10 euro võrra. Sarnaselt miinimumhinna juures välja toodud mustriks, on ka kokaiini maksimumhinna reaalhind langenud aastatel 2021 ja 2022, mis on tingitud inflatsiooni kasvust. Puhtuse järgi kohandatud reaalhind langes puhtuse kasvades kuni aastani 2020, tegi siis hüppelise tõusu ja langes uuesti, jäädes aastal 2022 135,82 euro juurde.

Arvnäitajate analüüs ei pruugi olla 100% tegelikkusele vastav, sest tegemist on illegaalse turuga, mida on võimalik analüüsida vaid õigusorganitele teada olevate andmete põhjal (vt käesolev töö lk 9). Samuti on narkootiliste ainete koguseid ja puhtuseid sarnaselt vaadeldud, kuna on teadmata, millised on olnud konfiskeerimiste omapärad (kas aine on kätte saadud maaletoojalt, vahendajalt või lõpptarbijalt). Seega annavad andmed kallutatud informatsiooni

ainegruppide keskmise puhtuse kohta. Samuti erinevad MTA ja TAI saadetud narkootiliste ainete hinnatabelid. Hindade erinevus võib tulla sellest, et asutused kasutavad ja hangivad andmeid erinevalt.

Selleks, et hinnata, kas inflatsioon on mõjutanud ka tarbimist tuleb analüüsida TAI reovee uuringu tulemusi (vt käesolev töö lk 15). 2019. aastal (11.-17. märtsil) viidi Tallinna reovees läbi esmakordselt uuring, millest selgus, et kõige levinumad narkootilised ained Tallinna piirkonnas olid kanep, amfetamiin ja kokaiin, millele järgnes MDMA. Samuti võeti luubi alla nädalapäevade vaheline erinevus ainete lõikes. Amfetamiini tarvitamise puhul oli nädalapäevadel esinemise erinevused väiksemad kui kokaiini puhul. Kanepi sisaldus reovees oli nädala päeviti sarnase kontsentratsiooniga. 2020. aastal (15.-22. septembril) tehtud uuringus selgus sarnaselt 2019 aasta uuringuga, et Tallinna reovees esines kõige rohkem jääke narkootilistest ainetest nagu kanep, amfetamiin ja kokaiin, millele seekord järgnesid metamfetamiin ja MDMA. Aastast 2022 ega 2023 ei ole Tervise Arengu instituut avaldanud reovee uuringuid. Alates eelmisest aastast (2022) hakkasid justiitsministeerium ja Eesti Kohtuekspertiisi Instituut täiendusena TAI uuringutele seirama kord kvartalis reoveest narkootikumide tarbimise ulatust Eestis. Uuringust selgus, et aastal 2022 tarvitati iga 1000 elaniku kohta keskmiselt 9 grammi kanepit, 0,4 grammi amfetamiini ja 0,5 grammi kokaiini. Reoveeuuringute tulemuste visualiseerimiseks koostas autor tabeli (vt tabel 6).

Tabel 6. Tallinnas narkootiliste ainete tarvitamise kogused ööpäevas aastatel 2019-2022 (Abel-Ollo, *et al.*, 2020; Abel-Ollo, *et al.*, 2021; Justiitsministeerium, 2022)

Narkootilise aine nimetus	Kanep	Amfetamiin	Kokaiin
Aasta	keskmise kogus 1000 elaniku kohta päevas (g)		
2019	7,054	0,305	0,294
2020	8,331	0,368	0,288
2022	8,957	0,431	0,488

Tabelist 6 on näha, et eranditult kõikide ainete tarbimine on Eesti elanikkonnas nelja aastaga kasvanud. Kõige enam tarvitatakse Eestis kanepit ja kõige vähem kokaiini.

## 2.4. Järeldused

Selles peatükis sünteesib autor järeldused lõputöös püstitatud uurimisküsimustele teooriast, intervjuude ja teisest andmete analüüsi tulemustest. Ühtlasi tehakse rakendusteppepanekud,

kuidas saaks Inflatsiooni ja narkootiliste ainete turu vahelisi seoseid ära kasutada narkootiliste ainete turuga võitlemisel.

Käesoleva töö **esimeseks uurimisküsimuseks** oli, millised on narkootiliste ainete turu toimimise reeglid. Kõige levinumad narkootiliste ainete ainegrupid aastatel 2018-2022 EKEI andmetel on Eestis kanep ja selle produktid, amfetamiin ja ATS ning kokaiin (vt käesolev töö lk 10). Teooria kohaselt toimub illegaalne uimastite kaupade ja teenuste vahetamine seaduse silma eest varjatuna. Tehingute liigilt eristatakse sise-, tänava- ja veebimüüki ning kuller teenust (vt käesolev töö lk 12). Sularaha kõrval kasutatakse maksevahendina digitaalset krüptoraha (vt käesolev töö lk 12). Illegaalse turu vastupanuvõimet hinnatakse väliste šokkidega toimetulemise järgi (vt käesolev töö lk 14). Niikaua aga kuni õiguskaitseorganid murravad pead, kuidas illegaalse turu probleeme lahendada saaks, jätkab illegaalsete uimastite turg stabiilsete hindadega toimimist (vt käesolev töö lk 13), saamata mõjutust kriminaalõiguse arengust ja õiguskaitse sekkumistest. Hinnad illegaalsel uimastite turul kujunevad sõltuvalt tehingu riski suurusest, asukohariigist, kus tehing toimub, kaugus narkootikumi algallikast, müüja mainest ning valitsevatest kõrvalmõjudest (konkurents, kuritegeliku organisatsiooni kontrollirežiim) (vt käesolev töö lk 15-16). Samuti võib hind mõjutada müüdava narkootilise aine puhtus ning platvorm, kus seda müüakse (vt käesolev töö lk 18). Samaselt legaalsele turumajandusele, kehtib ka illegaalsetel turgudel hulгимüügi soodustus. Inflatsioon on peamine majandustegur, mis mõjutab majanduskasvu ja turul kehtivaid kaupade teenuste hindasid. On välja pakutud 5 illegaalse turu kohanemis mehhanismi majanduslangusega (vt käesolev töö lk 20-21), kuid peamine järeldus, mis nende analüüsisist selgus on see, et majanduse langedes illegaalsete uimastite tarbimine suureneb (vt käesolev töö lk 23). Intervjuudes selgus, et tehinguid narkootiliste ainete tehakse nii tänaval kui ka veebis; krüptoplatvormid on aina populaarsemad; levinumad narkootikumid Eestis on kanep, amfetamiin ja kokaiin; narkootiliste ainete hind sõltub kaugusest narkootilise aine algallikast, konkurentsist ja müüdava aine kogusest ning need pidepunktid kattuvad teoorias selgunud informatsiooniga.

Selleks, et vastata **teisele uurimisküsimusele**, mis puudutas narkootiliste ainete turul valitsenud hindasid perioodil 2018-2022, tehti Tervise Arengu Instituuti ja Maksu- ja Tolliametisse päringud. Viie aasta lõikes on narkootiliste ainete nominaalhinnad grammi kohta püsinud üsna stabiilsed üksiku erandiga. Ainuke erand oli aastal 2020, kui mõningate narkootiliste ainete hinnad kergelt tõusid. Seda saab seletada koroona viiruse levikust tulenevate piirangute lisandumisega. Uuringus vaadeldi lähemalt Eestis levinumaid ainegrupe (kanep ja selle produktid, amfetamiini ja ATS ning kokaiini). Kanepi ja amfetamiini hinna mood ehk enim levinud hind on stabiilselt püsinud 20 euro juures grammi kohta ja kokaiini

grammi hind on ajas püsinud vankumatu hinnaga 150 eurot. Uuringu tulemused kattuvad teoorias selgunud teadmiselega, et ebaseaduslike uimastite turud on majandushäirete suhtes vastupidavad (vt käesolev töö lk 20) ning seetõttu on loogiline, et narkootiliste ainete hinnad Eesti illegaalsetel turgudel ei ole vaadeldava perioodi ja stagflatsiooni tingimustes muutunud.

Vastamaks **kolmandale uurimisküsimusele**, mis puudutas seoseid inflatsiooni ja narkootiliste ainete turu vahel, siis tuleb hinnata turu kõiki aspekte (toimimise reeglid, konfiskeeritud ainete kogused, kehtinud hinnad, puhta aine sisaldus, tarbimine) ja nende muutusi. Teoorias tutvutud illegaalsete narkootiliste ainete turu toimimise reeglid said kinnitust intervjuudes ning on püsinud ajas muutumatud. See tähendab, et illegaalne uimastite turg on toiminud vähemalt vaadeldava perioodi (2018-2022) jooksul samadel reeglitel ja aluspõhimõtetel. Perioodil 2018-2022 narkootiliste ainete konfiskeeritud koguste põhjal saab väita, et inflatsioon neid mõjutanud ei ole, sest ainegruppide lõikes on kõikumised väga erinevad ning sarnast mustrit, millest leida seoseid, välja ei joonistu. On välja pakutud, et kõikumisi saab kaudselt seletada inimeste teadlike valikutega vahetada odavam narkootikum kallima või kangema narkootikumi vastu kui raha on rohkem või vastupidi (vt käesolev töö lk 21).

Nii intervjuudest kui ka teiseste andmete analüüsist selgus, et inflatsioon ei ole narkootiliste ainete tänavamüügi hindasid muutnud. Seda saab selgitada teoorias käsitletud seisukohaga (vt käesolev töö lk 20), mille kohaselt ebaseaduslike uimastite turud on majandushäirete, sealhulgas majanduses esineva stagflatsiooni (vt käesolev töö lk 19) suhtes vastupidavad. Küll aga on teiseste andmete analüüs näha, et kui arvutada narkootilise aine reaalhind ning kohandada see veel puhtuse järgi, siis esineb kõikumisi. Sellest saame järeldada, et inflatsioon on ikkagi kaudselt seotud narkootiliste ainete hindadega. Kuna aga vahendajad on otsustanud tänavamüügi hindades mitte inflatsiooni kajastada, siis on nad teinud teadliku otsuse maksta ise vahe kinni, sest konkurents on suur ning muidu ta kaotaks kliente. Tehingu partnerlussuhe kaalub üle inflatsiooni mõju. Samuti ei ole välistatud, et vahendajad saavad inflatsioonist sõltumata ikkagi oma kasumi kätte kuna intervjuude kohaselt on Euroopas hulgihind langenud. Hulgihinna soodustust kinnitab ka teoreetiline punkt, et koguse kasvades grammi hind alaneb (vt käesolev töö lk 15).

Nii intervjuudest kui ka EKEI'st saadetud tabelitest on näha, et kokaiini gramm on vaadeldavatest ainetest kõige puhtam ulatudes kuni 91%-ni puhta aine sisalduselt. Kokaiini kõrget puhtuse astet kirjeldasid ka intervjuueritavad. Kanep on oma puhtuse osas statistika järgi langenud mõningal määral ja amfetamiini puhtus on aastate lõikes langenud. Puhtust võib mõjutada ainete kättesaadavus, sest mida vähem on kuskil puhast ainet kätte saada, seda rohkem peavad vahendajad oma koguse kasvatamiseks ainet segama. Ka puhtuse osas on kõikumised

ainegruppide lõikes väga erinevad ning sarnast mustrit inflatsiooniga ei ole. Seda nähtust võib selgitada seisukohaga, et kõikumised puhtuse osas ilmnevad siis, kui esineb raskusi aine kättesaadavusega (vt käesolev töö lk 20).

Tarbimise suurenemise või vähenemise hindamiseks saab hinnata konfiskeeritud ainete koguste kõikumisi. Konfiskeerimiste kogused aga sõltuvad veel paljudest muudest teguritest (näiteks õigusorganite töö poliitikast, aastastest eesmärkidest ja nii edasi), mistõttu ei ole see parim meetod hindamaks tarbimise muutust. Parema ülevaate annavad tarbimise kohta TAI ning justiitsministeeriumi ja EKEI koondatud ülevaated reovee uuringute tulemustest. Kuna esimene TAI reovee uuring tehti alles 2019, siis võrdluse mõttes on see ka baasaasta. Tabelitest nähtub, et reoveest leitud narkootiliste ainete metaboolsete jääkide kogus on igal aastal tõusnud. See küll ei ole korrelatsioonis inflatsiooni kõikumisega 5 aasta lõikes, kuid väljendab selgelt tarbimise kasvutrendi. See nähtus langeb kokku narkootiliste ainete turu kohanemismehhanismidega, mida tutvustati lähemalt teoorias ning mille kohaselt kaasneb majanduslangusega suurem uimastite tarbimine (vt käesolev töö lk 23). Isegi kui üldine hindade tõus ei ole tarbimise osakaalu otseselt mõjutanud, on selge, et võrreldes muude tarbekaupade hinna tõusuga on narkootiliste ainete hinna stabiilsus mõjunud suhteliselt teistesse kaupadesse odavnemisena. See kaudne seos ja stress võivad olla peamised põhjused, miks narkootiliste ainete tarvitamine tõusnud on.

Kõike eelnevat arvesse võttes **järeldati**, et narkootiliste ainete illegaalne turg on üsna stabiilne. Selle toimimise reeglid on olnud ajas muutumatud niisamuti kui ka ainete tänavamüügi hinnad. Kuna inflatsiooni ja konfiskeeritud illegaalsete uimastite koguste vahel seost ei leitud, siis **järeldati**, et konfiskeeritud ainete kogust mõjutavad muud faktorid. Narkootiliste ainete reaalhinnad inflatsiooni tingimustes valdavalt ikkagi langesid, millest saab **järeldada**, et üldine hinnatõus turuhinda ei jõua, see jääb edasimüüjate kanda. Sellest omakorda saab **järeldada**, et edasimüüjad võtavad raha väärtuse languse enda kanda. Põhjus, miks nad võivad olla nõus seda tegema, võib olla see, et Euroopas suurenenud pakkumise juures on hulgihinnad soodsamaks muutunud. Seetõttu saavad tänava uimastite kaubitsejad oma kasumi ikkagi kätte ning kliendi hoidmiseks nad hinda tehiskult kasvatama ei hakka. Kõik intervjuueeritavad olid üksmeelselt nõus, et narkootiliste ainete puhta aine sisaldus on ajas tõusnud. Samuti selgus teooria osas, et konkurents on illegaalsel uimastite turul oluline faktor. Nendest kahest eeldusest tulenevalt saab **järeldada**, et illegaalsel uimastite turul valitseb tugev konkurents, millest tulenevalt võib uimastite puhtus olla tõusnud. Kuna pakkujaid on nii palju, siis klientide pärast konkureeritakse puhtama aine pakkumisega. Alternatiivne **järeldus** võib olla see, et narkootilist ainet on turul nii palju, et vahendajad ei pea koguse kasvatamise pärast ainet kunstlikult juurde tegema



hakkama segades seda ballastainega. Nii intervjuudest kui ka uuringutes kajastus tarbimise suurenemine. Sellest saame **järeldada**, et inflatsioon ja majanduse langus võib olla üks mõjutegur, mis inimesi paneb valima rohkem narkootiliste ainete kasuks. See aga ei pruugi olla ainuke põhjus, sest tarbimine kasvas alates 2018 aastast. Reovee uuringust tuli veel välja, et amfetamiini tarvitatakse enim just nädalavahetustel ning sellest saame **järeldada**, et tegemist on peamiselt meelelahutusasutuste ja ürituste narkootikumiga. **Peamine järeldus** on see, et inflatsioon on vaid kaudselt mõjutanud narkootiliste ainete turgu ja tarbimist.

## 2.5. Rakendusettepanekud

Kui inflatsioonist tulenevalt on kaubad ja teenused legaalsel turul muutunud 2018 aastaga võrreldes 19% kallimaks, siis illegaalsel turul on narkootiliste ainete hind püsinud ajas enam-vähem muutumatud. Sellest tulenevalt on narkootiliste ainete hinnad võrreldes teiste kaupadega muutunud odavamaks. See omadus aga soodustab nende eelistamist muudele mõjuainetele nagu tubakas ja alkohol, mistõttu võib olla narkootiliste ainete tarbimine suurenenud. Arvestades peamist järeldust, et inflatsioon teeb narkootilised ained suhteliselt odavamaks võrreldes muude mõjuainetega, võib aktiivsemat illegaalset narkootiliste ainete turgu pidada inflatsiooni kõrvalmõjukuks. Eelnevast tulenevalt teeb autor **rakendusettepaneku**, et aktiivsem illegaalne narkootiliste ainete turg on täiendav põhjus, miks tuleks inflatsiooni kontrolli all hoida. Tuleks püüelda selle poole, et kogu euroalal, sealhulgas Eestis pöörduks tagasi inflatsioonieesmärgini milleks on THI määr 2%.

Inflatsioonieesmärgini jõudmine mõjutaks positiivselt illegaalset narkootiliste ainete turgu. Esiteks võidaks sellest majandus laiemalt – hoogne ja laiaulatuslik hinnatõus pidurduks ning majandus stabiliseeruks. Teiseks mõjuks see hästi elanikkonnale – väheneks inflatsiooni järgselt tekkinud stress ning paraneks elujärg. Nende kahe mõju kooskõlal võib eeldada, et väheneks illegaalsete narkootikumide tarbimine, sest inimestel on parem elujärg ja muude legaalsete mõjuainete tarbimine on taskukohasem. Eesmärgi saavutamisele saab kaasa aidata Euroopa keskpank läbi oma raha poliitika. Keskpank saaks aidata teistel euroopa riikidel paremini energiakriisist tulenevat inflatsiooni hallata ja majanduslangust takistada. Hinnapoliitikasse riiklikust madalamal tasemel sekkumine võiks küll mõjuda positiivselt (kauba teenuse pakkuja võtab inflatsiooni enda kanda ja jätab oma kauba või teenuse hinnad tava tarbijale samaks), kuid selle mõju võib olla väga väikese ulatusega ning kesta lühikest aega. Pigem teeks selline sekkumine kahju kauba või teenuse pakkujale, kes inflatsioonist tekkinud vahe ise kinni peab maksma.

## KOKKUVÕTE

Narkootikumide tarvitamisest tulenevad probleemid mõjutavad rahvusvaheliselt kõiki ühiskonna kihte. Eestis läbiviidud uuringu vastajate seas oli 86% inimestest tarvitanud oma elu jooksul narkootikume. See statistiline arvnäitaja on läbilõige Eesti ühiskonnast, mis näitab probleemi tõsidust ning olulisust sellel teemal arutada. Käesoleva lõputöö uurimisprobleemiks püstitati küsimus kuidas mõjutab inflatsioon narkootiliste ainete turgu ning seal valitsevaid hindasid? Uurimisprobleemile ja sellest tulenevalt püstitatud uurimisküsimustele lahenduse leidmiseks seati tööle eesmärk selgitada välja seosed narkootiliste ainete turu ja inflatsiooni vahel. Eesmärgi saavutamiseks uuriti narkootiliste ainete turu olemust ning seda mõjutavaid tegureid; analüüsiti riigiasutuste, narkootiliste ainete valdkonna esindajate ja spetsialistide seisukohti narkootiliste ainete turu toimimise kohta; analüüsiti Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi, Tervise Arengu Instituudi, Maksu- ja Tolliameti infopäringute ning statistikaameti andmebaasi põhjal narkootiliste ainete andmeid ja inflatsiooni määrasid viie aasta lõikes; tehti tulemuste põhjal järeldusi ja rakendusettepanek, kuidas saaks vähendada narkootiliste ainete tarbimist. Kokku intervjueriti empiirilise osa raames seitset oma ala spetsialisti ning analüüsiti kuut teisest andmeallikat.

Esimene uurimisküsimus oli: millised on narkootiliste ainete turu toimimise reeglid? Esimesele uurimisküsimusele vastust otsides leiti, et illegaalne uimastite turg toimib nii veebis kui ka tänaval ja nii sisetingimustes kui ka välitingimustes. Peamiselt tasutakse kaupade ja teenuste eest sularahas või krüptovaluutas ning Eestis kõige levinumad narkootikumid on kanep, amfetamiin ja kokaiin. Illegaalne turg on mõjutatud peamiselt välistest šokkidest nagu ülemaailmne pandeemia või efektiivne õiguskaitseorganite töö. Tarbija jaoks on narkootiliste ainete hinnad taskukohased ja kehtib hulгимүүgi soodustus. Narkootiliste ainete puhtust reguleerib illegaalsel turul konkurents.

Teine uurimisküsimus oli: millised hinnad on valitsenud narkootiliste ainete turul perioodil 2018-2022? Sellele uurimisküsimusele sai autor vastuse narkootiliste ainete hindade päringu kaudu Tervise Arengu instituudist. Edastatud andmetest selgus, et viie aasta lõikes (2018-2022) ei ole narkootiliste ainete hinnad eriliselt muutunud. Tavatarbijale maksab keskmiselt tänaval gramm kanepit 20 eurot, amfetamiini 20 eurot ja kokaiini 150 eurot.

Kolmas uurimisküsimus oli: millised seosed on inflatsiooni ja narkootiliste ainete turu vahel? Intervjuusid ja teiseseid andmeid analüüsides autor otsesid seoseid inflatsiooni ja narkootiliste ainete illegaalse turu vahel ei leidnud. Küll aga saab öelda, et kaudselt on inflatsioon mõjutanud narkootiliste ainete hinnastabiilsust võrreldes teiste mõjuainete hindade tõusuga, muutudes nii

tava tarbijale odavamaks. Samuti on majanduslangus mõjunud inimestele rüsuvalt ning depressiooni ja stressi eest põgenetakse taskukohaste, illegaalsete mõjuainete rüppe. Ehk inflatsioon on kaudselt suurendanud tarbimist.

Lõputöö uurimisprobleemile, kuidas mõjutab inflatsioon narkootiliste ainete turgu ning seal valitsevaid hindasid, leiab vastuse uurimisküsimuste kaks ja kolm vastustest. Inflatsioon on mõjutanud narkootiliste ainete hindasid kaudselt, muutes need tarbijatele teiste mõjuainete hulgas taskukohasemaks. Samuti on inflatsiooni ja majanduslanguse koosmõjul tekkinud ühiskonnas majanduslikult raske periood, mistõttu võivad olla inimesed hakanud rohkem tarbima narkootilisi aineid.

Teooria ja uuringu tulemuste põhjal tehti üks rakendusteppepanek, et aktiivsem illegaalne narkootiliste ainete turg on täiendav põhjus, miks tuleks inflatsiooni kontrolli all hoida. Kuna inflatsiooni ja narkootiliste ainete turu seosed olid negatiivsed, siis ainuke viis kasutada inflatsiooni narkootiliste ainete illegaalse turuga võitlemisel ja uimastite tarbimise vähendamisel on suunduda kogu euroalal tagasi inflatsioonieesmärgini, milleks on THI 2%.

Edasised uuringud peaksid keskenduma narkootiliste ainete tarbijaskonna majanduslike valikute tegemisele. Selleks, et mõista paremini ja üldisemalt, kuidas majanduses toimuvad muutused narkootiliste ainete illegaalsele turule jõuavad, tuleks mõista neid inimesi, kes igapäevaselt majanduses osaledes neid tarbimisvalikuid teeb. Samuti on oluline välja selgitada, kas ja kui palju õigusorganite tulemuslik töö peale süüdimõistetud karistuse kandmist vilja kannab. Seejuures on oluline uurida just kinnipeetavate tagasisidet õigusorganite tööle ja karistuse mõjule edasiste otsuste tegemisel.

## SUMMARY

The problems arising from drug use have an international impact on all sectors of society. Among the people surveyed in Estonia, 86% had used drugs in their lifetime. This statistic is showing the importance of discussing the issue. The research problem for this thesis was how does inflation affect the market for drugs and the prices that prevail in it. In order to achieve the objective, the nature of the market for narcotic substances and the factors influencing it were studied; the views of public representatives of the narcotic substances sector were analysed; data on narcotic substances and inflation rates over a five-year period were analysed; conclusions were drawn from the results.

To answer the first question, what are the rules of operation of the drugs market, it was found that the illicit drugs market operates both online and, on the street, indoors and outdoors. Payment for goods and services is mainly made in cash or cryptocurrency and the most common drugs in Estonia are cannabis, amphetamine, and cocaine. The illicit market is mainly affected by external shocks or the effective functioning of law enforcement agencies. For the consumer, drug prices are affordable and wholesale discounts apply. The purity of drugs is regulated by competition on the illicit market.

The second research question was about prices on the drugs market over the last five years. The data provided showed that drug prices have not changed significantly over the five-year period (2018-2022). On average, a gram of cannabis on the street costs 20 euros, amphetamine 20 euros and cocaine 150 euros.

The third research question was: what are the links between inflation and the drugs market? The author found no direct link between inflation and the illicit drugs market. It can be argued that inflation has had an indirect effect on the price stability of drugs compared to other active substances, thus making the habit cheaper for the consumer. The economic downturn has also had a effect on people, with depression and stress escaping into the hands of affordable, illicit drugs. Since inflation and the drug market were negatively correlated, the only way to use inflation to combat the illegal drug market is to return to the 2% CPI inflation target for the euro area.

Inflation has had an indirect impact on drug prices, making them more affordable for consumers among other substances. Inflation and the economic downturn have also combined to create a period of economic hardship in society, which may have led people to consume more drugs. Based on the results of the theory and the study, one implementation suggestion was made that a more active illicit market for drugs is an additional reason why inflation should be kept under control.

## VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Abel-Ollo, K., 2023 *E-kiri Carmen Tiinasele, [E-kiri]* (29.03.2023).
- Abel-Ollo, K., Barndök, T., Hollo, V., Kurbatova, A. ja Riikoja, A., 2020. *Tallinna reovee uuring narkootiliste ja psühhotroopsete ainete jääkide suhtes*. [Võrgumaterjal] Leitav: [https://tai.ee/sites/default/files/2021-03/159713054646\\_Tallinna\\_reovee\\_uuring\\_narkootiliste\\_ja\\_psyhhotroopsete\\_ainete\\_jaakide\\_suhtes\\_2020.pdf](https://tai.ee/sites/default/files/2021-03/159713054646_Tallinna_reovee_uuring_narkootiliste_ja_psyhhotroopsete_ainete_jaakide_suhtes_2020.pdf) [Kasutatud 08.04.2023].
- Abel-Ollo, K., Barndök, T., Kurbatova, A., ja Riikoja, A., 2021. *Tallinna ja Pärnu reovee uuring uimastite jääkide suhtes*. [Võrgumaterjal] Leitav: [https://tai.ee/sites/default/files/2021-04/Reovee\\_uuring2020.pdf](https://tai.ee/sites/default/files/2021-04/Reovee_uuring2020.pdf) [Kasutatud 08.04.2023].
- Abel-Ollo, K., Lõhmus, L., Kurbatova A. & Tervise Arengu Instituut, 2022. *Narkootikumide tarvitamise veebiküsitlus 2021*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.tai.ee/en/node/12478> [Kasutatud: 19.10.2022].
- Aldridge, J., & Askew, R. 2017. Delivery dilemmas: How drug cryptomarket users identify and seek to reduce their risk of detection by law enforcement. *International Journal of Drug Policy*, 41, pp. 101–109.
- Amlung, M., Reed, D. D., Morris, V., Aston, E. R., Metrik, J., & MacKillop, J. 2019. Price elasticity of illegal versus legal cannabis: A behavioral economic substitutability analysis. *Addiction*, 114(1), pp. 112–118.
- Andersson, F. N. G., 2023. The problem of stagflation: How should the European Central Bank respond to the increase in inflation? *European View*, 0(0). Leitav: Sage Journals. [09.04.2023].
- Bakken, S. A., Demant, J., Gunnlaugsson, H. & Oksanen, A., 2019. Drug dealing on Facebook, Snapchat and Instagram: A qualitative analysis of novel drug markets in the Nordic countries. *Drug and Alcohol Review*, 38(4), pp. 377–385.
- Bal, D. P. & Sarmah, A., 2021. Does Crude Oil Price Affect the Inflation Rate and Economic Growth in India? A New Insight Based on Structural VAR Framework. *The Indian Economic Journal*. 69 (1). pp. 123-139.
- Benito Quintana, J., Bijlsma, L., Cela, R., Celma, A., de San Roman Landa, U. P., Esteves-Danta, A., Gonzales-Marino, I., Gutmann, V., Miro, M., Montes, R., Rodil, R. & Ventura, M.,

2021. Source identification of amphetamine-like stimulants in Spanish wastewater through enantiomeric profiling. *Elsevier*. 206 (117719) pp. 1-9.
- Blinken, A. J., 2021. *Revocation of the Terrorist Designations of the Revolutionary Armed Forces of Colombia (FARC) and Additional Terrorist Designations*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://www.state.gov/revocation-of-the-terrorist-designations-of-the-revolutionary-armed-forces-of-colombia-farc-and-additional-terrorist-designations/> [Kasutatud 15.04.2023].
- Bouchard, M., 2007. On the resilience of illegal drug markets. *Global Crime*. 8(4) pp. 325-344.
- Brombacher, D., 2022. Organisational principles of the global drug economy. *Geopolitics of the Illicit*, 25, pp. 99-132.
- Bultman, R., Caulkins, J. P., Feichtinger, G. & Tragler, G., 2008. How should policy respond to disruptions in markets for illegal drugs? *Contemporary Drug Problems*. 35 (2-3). pp. 371-395.
- Červený, J., & van Ours, J. C. 2019. Cannabis prices on the dark web. *European Economic Review*, 120 (103306).
- Creswell, J. W. 2009. *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. London: SAGE publications.
- Cross, H. J., Pietrafusa, N., & Specchio, N., 2022. Source of cannabinoids: what is available, what is used, and where does it come from? *Epileptic Disord*, 22(1), pp. S1-S9.
- Curry, B., & Lock, C., 2022. *Demand-Pull Inflation*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://www.forbes.com/advisor/in/investing/what-is-demand-pull-inflation/> [Kasutatud 16.05.2023].
- Dalgarno, P., Hammersley, R., & O’Rawe, S., 2021. Illegal drugs in the UK: Is it time for considered legalisation to improve public health? *Independent Scientific Committee on Drugs*. 7. pp. 1-9.
- De Goeij, M.C.M., Hummel, K., Kaner, E., Lemmens, P., Nagelhout, G.E. & de Vries, H., 2017. How economic recessions and unemployment affect illegal drug use: A systematic realist literature review. *International Journal of Drug Policy*, 44, 69–83.
- Décary-Héту, D., Morselli, C. & Paquet-Clouston, M., 2018. Assessing market competition and vendors’ size and scope on AlphaBay. *International Journal of Drug Policy*, 54, pp. 87–98.

Demant, J., Moeller, K., Munksgaard, R., 2021. Illicit drug prices and quantity discounts: A comparison between a cryptomarket, social media, and police data. *International Journal of Drug Policy*. 91(102969), pp 1-7.

Eesti Pank, 2022. *Hinnatõus*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.eestipank.ee/rahopoliitika/hinnatous-kkk> [Kasutatud: 11.09.2022].

ERR. 2022a. *Eesti inflatsioon oli novembris 21,4 protsenti*. ERR. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.err.ee/1608805198/eesti-inflatsioon-oli-novembris-21-4-protsenti> [Kasutatud 29.12.2022].

ERR. 2022b. *Statistikaamet: tarbijahinnaindeks tõusis 21,9 protsenti*. ERR. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.err.ee/1608650785/statistikaamet-tarbijahinnaindeks-tousis-21-9-protsenti> [Kasutatud 29.12.2022].

Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus, 2022. *Euroopa uimastiprobleemide aruanne 2022: suundumused ja arengud*. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

Flick, U., 2009. *An introduction to qualitative research*. Sage Publications Limited.

Grob, C. S., & Nichols, D. E., 2018. Is LSD toxic? *Forensic Science International*. 284. pp. 141-145.

Guetzkow, H., 1950. Unitizing and categorizing problems in coding qualitative data. *Journal of clinical psychology*. 6 (1) pp. 47-58.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2010. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Kirjastus Medicina.

Hung, H. & Thompson, D., 2016. Money supply, Class Power, and inflation: monetarism reassessed. *American Sociological Review*. 81 (3). pp. 447-466.

Jones, B. & Lacson, W., 2016. The 21st Century DarkNet Market: Lessons from the Fall of Silk Road. *International Journal of Cyber Criminology (IJCC)*. 10 (1) pp. 40-61.

Justiitsministeerium, 2022. *Reovee uuring narkootiliste ja psühhotropsete ainete jääkide suhtes*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://public.tableau.com/app/profile/kriminaalpoliitika/viz/Reoveeuuring/Reoveeuuring> [Kasutatud 04.04.2023].

Kenton, W., 2021. *What is a black market?* [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.investopedia.com/terms/b/blackmarket.asp> [Kasutatud 03.04.2023].

- Küüts, A., 2022. *Reoveeuuring: levinud uimasteid tarbitakse Eestis aina vähem*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.just.ee/uudised/reoveeuuring-levinud-uimasteid-tarbitakse-eestis-aina-vahem> [Kasutatud 29.03.2023].
- Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.
- Lutz, K. & Xiaoqing, Z., 2022. The impact of rising oil prices on U.S. inflation and inflation expectations in 2020–23. *Energy Economics*. 113(106228). pp. 1-8.
- Martin, J., & Christin, N., 2016. Ethics in cryptomarket research. *International Journal of Drug Policy*, 35, pp. 84–91.
- Mason, L. T., Oliver, G. D., & Serovich, M. J., 2005. Constraints and Opportunities with Interview Transcription: Towards Reflection in Qualitative Research. *Social Forces*. 84(2) pp. 1273-1286.
- Munksgaard, R., & Tzanetakis, M., 2022. Uncertainty and risk: A framework for understanding pricing in online drug markets. *International Journal of Drug Policy*. 101 (103535), 1-13.
- Munksgaard, R., Moeller, K., & Svensson, B., Fentanyl analogs on the Swedish webforum flashback: Interest and impact of scheduling. *International Journal of Drug Policy*. 87 (103013) pp. 1-7.
- Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ning nende lähteainete seadus (1997) RT I*, 06.08.2022, 28.
- National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. 2017. *The health effects of cannabis and cannabinoids: The current state of evidence and recommendations for research*. Washington, DC: The National Academies Press, pp. 43-53.
- National Institute on drug abuse, 2018. *Understanding Drug Use and Addiction*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://nida.nih.gov/publications/drugfacts/understanding-drug-use-addiction> [Kasutatud 19.10.2022].
- Pert, S., 2022. *Energiahinnad püstitasid uusi rekordeid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.eestipank.ee/press/energiahinnad-pustitasid-uusi-rekordeid-07092022> [Kasutatud 31.10.2022].
- Rausberg, P., 2023 *E-kiri Carmen Tiinasele, [E-kiri]* (28.04.2023).
- Reggio, P. H., & Morales, P., 2019. CBD: A New Hope? *ACS Medicinal Chemistry Letters*. 10 (5). pp 694-695.



Rudgley, R., 1999. *The Encyclopedia of Psychoactive Substances*. United States of America: Little, Brown and Company.

Sek, S. K., 2022. A new look at asymmetric effect of oil price changes on inflation: Evidence from Malaysia. *Energy and environment*. 1(24). pp. 1-24.

Siseministeerium. 2021. *Eesti Narkopoliitika aastani 2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/media/697/download> [Kasutatud 29.12.2022].

Sotsiaalministeerium, 2022. *Rahvastiku tervise arengukava*. [Võrgumaterjal] Leitav: [Rahvastiku tervise arengukava 2020-2030 \(sm.ee\)](https://www.sotsiaalministeerium.ee/raha/rahvastiku-tervise-arengukava-2020-2030-sm-ee) [Kasutatud 31.10.2022].

Sotsiaalminister, 2005. *Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjad ning nende ainete meditsiinilisel ja teaduslikul eesmärgil käitlemine*. Määrus. RT I, 28.02.2023, 13

Statistikaamet, 2022. IA001: TARBIJAHINNAINDEKSI MUUTUS VÕRRELDES EELMISE AASTAGA | Aasta. [Võrgumaterjal] Leitav: [https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus\\_hinnad/IA001/table/tableViewLayout2](https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_hinnad/IA001/table/tableViewLayout2) [Kasutatud 08.04.2023].

Steer, G., 2022. *The inflation-proof economics of drug dealing*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ft.com/content/b615c37b-7da1-4b94-934d-b68a261e6f6a> [Kasutatud 16.05.2023].

Sulaoja, K., E., *Narkootiliste ainete turu ülesehitus ja osalised Eestis*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Tallinn, K., 2021. *Koolinoorte kokkupuude posti teel tellitud narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega Harjumaa ja Tallinna 8.-12. klasside näitel*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Tervise Arengu Instituut. *Reovee uuring narkootiliste ja psühhotroopsete ainete jääkide suhtes*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://tai.ee/et/teadustoo/teadustoo-ulevaade/rahvastikupohised-uuringud/reovee-uuring-narkootiliste-ja> [Kasutatud 29.03.2023].

Thomas, G., 2011. *How to do your case study*. 1 toim. Thousand Oaks, California.

Tuulik, M-E., 2021. Eesti kohtuekspertiisi instituut hakkab seirama reoveest narkootikume. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.just.ee/uudised/eesti-kohtuekspertiisi-instituut-hakkab-seirama-reoveest-narkootikume> [Kasutatud 08.04.2023].

Wattanasin, S., 2015. Community Participation to Solve Illegal Drugs Problems. *International Journal of Drug Policy*, 197, pp. 2145-2150.

Õunapuu, L. 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool.  
[Võrgumaterjal] Leitav:

[http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu\\_kvalitatiivne.pdf](http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf) [Kasutatud  
16.05.2023].

Õunapuu, L., 2012. *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/index.html> [Kasutatud  
31.10.2022].

Yin, R. K., 1993, *Applications of case study research*. London: Sage.

## Lisa 1. Intervjuu ülesehitus

Töö eesmärk	Uurimisküsimus	Intervjuu küsimus	Kategooria
Töö eesmärgiks on selgitada välja seosed narkootiliste ainete turu ja inflatsiooni vahel.	1. Millised on narkootiliste ainete turu toimimise reeglid?	1. Milline on Teie hinnang Eesti narkootiliste ainete turule täna?  2. Kuidas on Teie arvates narkootiliste ainete illegaalne turg muutunud võrreldes 5 aasta taguse olukorraga?	1. Kategooria narkootiliste ainete turu hetkeseis ja toimimine
	2. Millised hinnad on valitsenud narkootiliste ainete turul perioodil	3. Kas oskate välja tuua erinevusi konfiskeeritud ainete koguste, nende puhtuse ja kehtinud hindade vahel?	3. Kategooria Narkootilise ainete hinnad 5 aasta lõikes
	3. Millised seosed on inflatsiooni ja narkootiliste ainete turu vahel?	3. Kas oskate välja tuua erinevusi konfiskeeritud ainete koguste, nende puhtuse ja kehtinud hindade vahel?	2. Kategooria Üleüldised muutused narkootiliste ainete turul  4. Kategooria Muutuste põhjused

## **Lisa 2. Intervjuu küsimused**

1. Mis ametit teie esindate ning kuidas puutute oma töös kokku narkootiliste ainetega?
2. Milline on Teie hinnang Eesti narkootiliste ainete turule täna?
3. Kuidas on Teie arvates narkootiliste ainete illegaalne turg muutunud võrreldes 5 aasta taguse olukorraga?
4. Kas oskate välja tuua erinevusi konfiskeeritud ainete koguste, nende puhtuse ja kehtinud hindade vahel?

## Lisa 3. Koodipuu

<b>1. Kategooria</b> narkootiliste ainete turu hetkeseis ja toimimine	<b>2. Kategooria</b> Üleüldised muutused narkootiliste ainete turul	<b>3. Kategooria</b> Narkootilise ainete hinnad 5 aasta lõikes	<b>4. Kategooria</b> Muutuste põhjused
<p><b>Kood 1:</b> Turul on ained kättesaadavad</p> <p><b>Kood 2:</b> top ained on kanep, amfetamiin ja kokaiin</p> <p><b>Kood 3:</b> hinnad on taskukohased</p> <p><b>Kood 4:</b> hulgihind</p> <p><b>Kood 5:</b> kokaiini on palju ja see on puhas</p> <p><b>Kood 6:</b> ballastainega segamine</p> <p><b>Kood 7:</b> nõudlus uute ja surmavate ainete järgi</p> <p><b>Kood 8:</b> nõudlus-pakkumine</p> <p><b>Kood 9:</b> Platvormid ja suhtlusvõrgustikud</p> <p><b>Kood 10:</b> tänavamüük</p> <p><b>Kood 11:</b> transit</p> <p><b>Kood 12:</b> õiguskaitse organiteni jõuab murdosa</p>	<p><b>Kood 1:</b> tarvitamine/tarvitajate arv on tõusnud</p> <p><b>Kood 2:</b> Uute ja surmavate ainete nõudlus</p> <p><b>Kood 3:</b> Saadetised platvormide ja suhtlusvõrgustike kaudu</p> <p><b>Kood 4:</b> Kokaiin aina rohkem ja puhtam</p> <p><b>Kood 5:</b> Fentanüüli auk</p> <p><b>Kood 6:</b> ajutised kriisid (covid, vene piir)</p> <p><b>Kood 7:</b> narkosurmad kõiguvad</p> <p><b>Kood 8:</b> ained on puhtamaks muutunud</p> <p><b>Kood 9:</b> ained on kättesaadavamad</p> <p><b>Kood 10:</b> turg on rahvusvaheline</p>	<p><b>Kood 1:</b> hinnad ei ole tõusnud</p> <p><b>Kood 2:</b> Tumeveebis on hinnad odavamad</p> <p><b>Kood 3:</b> hulgihind odavamaks muutunud</p> <p><b>Kood 4:</b> sama hinnaga 3x kangem kokaiini</p> <p><b>Kood 5:</b> hind tõusis</p> <p><b>Kood 6:</b> ketilüli loogika</p> <p><b>Kood 7:</b> odavam kui Skandinaavia</p> <p><b>Kood 8:</b> logistika</p>	<p><b>Kood 1:</b> ...,sest ained on kättesaadavad</p> <p><b>Kood 2:</b> ..., sest parem elujärg</p> <p><b>Kood 3:</b> konkurets</p> <p><b>Kood 4:</b> defitsiit (covid ja piiri sulgemine)</p> <p><b>Kood 5:</b> üksikjuhtumid mõjutavad üldpilti</p> <p><b>Kood 6:</b> riskid</p> <p><b>Kood 7:</b> stress ja depressioon</p> <p><b>Kood 8:</b> teised hinnad kallimad</p> <p><b>Kood 9:</b> riigi hea töö (vabaturumajandus)</p>

## Lisa 4. Teiseste andmete päringud

Päringu aeg ja asutus	Päringu sisu	Vastus
17.02.2023 Eesti Kohtuekspertiisi Instituut	2018-2022 aastatel konfiskeeritud narkootiliste ainete kokkuvõtte (vt isa 5)	03.03.2023 - 2018-2022 konfiskeeritud narkootiliste ainete koguste kokkuvõtte Exceli tabelid
29.03.2023 Tervise Arengu Instituut	2018-2022 aastatel kehtinud narkootiliste ainete hinnad (vt isa 5)	29.03.2023 – pdf. fail, mis sisaldab kokkuvõtvat artiklit ning tabelit narkootiliste ainete 2018-2020 kehtinud hindade kohta ning meili on lisatud sama tabeli jätk aasta 2021 kohta
04.04.2023 Eesti Kohtuekspertiisi Instituut	2018-2022 aastatel olnud narkootiliste ainete puhta aine sisaldus (vt isa 5)	04.04.2023 – Exceli tabelid narkootiliste ainete sisalduste kohta
Maksu- ja Tolliamet 04.04.2023	2018-2022 aastatel kehtinud narkootiliste ainete hinnad (vt isa 5)	10.04.2023 – vastus teabenõudele 11.2-7/009794-1 (vt lisa 7)
06.04.2023 (04.04.2023 jätk) Eesti Kohtuekspertiisi Instituut	2018-2022 aastatel olnud narkootiliste ainete puhta aine sisaldus (vt isa 5)	10.04.2023 – koond Exceli tabel narkootiliste ainete sisalduste kohta
28.04.2023 (06.04.2023 jätk) Eesti Kohtuekspertiisi Instituut	2018-2022 aastatel olnud narkootiliste ainete puhta aine sisaldus ainegrupi põhiselt (vt isa 5)	28.04.2023 – narkootikumide ainegruppide abitabel

## Lisa 5. Päringute sisu

17.02.2023

Tere!

Sain Raul Koppelmaalt info, et olete nõus minuga kohtuma minu lõputöö raames. Soovin teha teiega intervjuu, mille peamine fookus on küsimusel - kuidas on narkootiliste ainete illegaalne turg muutunud viie aasta lõikes. Samuti olen tänulik, kui saate minuga jagada statistikat Eestis konfiskeeritud narkootiliste ainete osas. Millal oleks Teil aega kohtuda?

Lugupidamisega

Carmen Tiinas

carmen.tiinas@kad.sisekaitse.ee

Sisekaitseakadeemia

29.03.2023

Tere!

Suur tänu veelkord minu intervjuus osalemast! Vesteldes jäi meil õhku, et kui peaks minema vaja veel andmeid, et siis võin julgesti Teie käest küsida. Kuna MTA ja PPA kaudu tulevad andmed on asutusesiseseks kasutamiseks siis uurin Teie käest. Kas Teil oleks võimalik mulle saata statistikat narkootiliste ainete hindade kohta aastate 2018-2022 (kaasa arvatud) kohta? Samuti olen tööd kirjutades jäänud pead murdma, mille järgi jaotatakse ained nimekirjadesse. Kas Teie oskaksite mind suunata õigesse dokumenti, kust selle jaotuse kohta rohkem infot saaksin?

Kõike head soovides

Carmen Tiinas

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

04.04.2023

Tere!

Kirjutasin Teile mõni aeg tagasi, siis olite vist puhkusel. Aga kui me intervjuud tegime, siis meil jäi õhku, et kui peaks minema vaja veel andmeid, et siis võin julgesti Teie käest küsida. Kas Teil oleks võimalik mulle saata statistikat narkootiliste ainete puhtuse kohta aastatel

2018-2022 (kaasa arvatud)? Nii oleks mul hea kõrvutada narkootiliste ainete hindasid nende puhta aine sisaldusega keskmiselt.

Kõike head soovides

Carmen Tiinas

04.04.2023

Tere

Olen Sisekaitseakadeemia finantskolledži kolmanda kursuse kadett Carmen Tiinas ning kirjutan oma lõputööd teemal „Inflatsiooni seosed narkootiliste ainete turuga Eestis“.

Lõputöö raames olen juba läbi viinud 7 intervjuud, sealhulgas 2-he MTA narkotalituse ametnikuga, et kõrvutada teoorias kogutud teadmisi ameti praktikaga. Lisaks intervjuudele soovin teadmisi võrrelda statistika ja numbritega. Mul on olemas juba Tervise Arengu Instituudist narkootiliste ainete hindade (juhtumite arvust tulenevalt kohatiste lünkadega) tabelid aastate 2018-2021 kohta. Kuid sooviks veel täiendavaid andmeid.

Kas Teil oleks võimalik mulle edastada andmeid narkootiliste ainete hindade kohta aastatel 2018-2022, et saaksin parema ülevaate illegaalsel turul kehtinud väärtuste kohta?

Kogutud andmeid kasutatakse ainult lõputöös analüüsi ja järelduste tegemiseks.

Lugupidamisega

Carmen Tiinas

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

FS200

06.04.2023 (04.04.2023 jätk)

Tere!

Saime koostöös koolipoolse juhendajaga üle vaadatud puhta aine sisalduse tabelid. Kui Teil on veel mahti ja aega mulle saata, siis sooviks vaadata veel 2018-2022 ekspertiisiandmete koondtabeleid ka. Nii on hea võrrelda, kummast andmeid parem kätte saada ja töödelda.

Usun, et tööd on palju, aga lõputöö hea ja kvaliteetne tulemus on seda väärt. Püüan anda endast parima, et välja selgitada võimalikult täpne reaalhinna muutus aastate lõikes (arvestades ligikaudset keskmise puhtuse muutumist/ keskmise puhtuse moodi).

Carmen Tiinas



28.04.2023

Tere!

Ma tänan Teid, et saatsite ja täiendasite minu lõputöö tarbeks andmeid! Need on suureks alustalaks minu lõputöös. Kas oleks võimalik samasse tabelisse lisada ka ainegruppide jaotus? Hetkel mul on töö üles ehitatud aine rühmade peale, mis ma sain kõige esimesest tabelist, mis Te mulle saatsite. Juhendajaga täna vaatasime tööd ja eelkaitsmise komisjonilt saadud tagasisidet ning leidsime, et kuna õiguskaitseorganid lähtuvad ainegruppide põhiselt siis oleks kõige parem kui ka oma töös selle jaotuse järgi ainegrupe võrdlen omavahel.

Ette tänades,

Carmen Tiinas

## Lisa 6. Tervise Arengu Instituudi hinnatabel

Ainegrupi nimetus	HIND (eurodes)														
	2018			2019			2020			2021			2022		
1 gramm või doos	MI N	MA X	Moo d	MI N	MA X	Moo d	MI N	MA X	Moo d	MI N	MA X	Moo d	MI N	MA X	Moo d
Kanep (vaik) 1g	10	20	-	10	15	10	12	15	15	12	15	-			
Kanep (taim) 1g	15	20	-	15	24	20	15	25	20	15	25	20			
Fentanüül 1 doos	15	25	-	20	25	20	20	30	25	20	30	20			
Amfetamiin 1g	15	20	-	15	25	20	20	25	20	20	25	20			
Kokaiin 1 g	-	-	150	120	180	150	100	150	150	100	150	150			
MDMA (tablet)	-	-	15	8	15	10	7	15	10	7	15	10			
GHB 1 doos	-	-	5	-	-	5	5	8	5	5	8				
LSD	-	-	-	-	-	5	-	-	10						
A-PVP (UFO)	-	-	-	25	25	-	20	25	-	20	25				

## Lisa 7. Maksu- ja Tolliameti vastus teabenõudele 11.2-7/009794-1



MAKSU- JA TOLLIAMET

Carmen Tiinas

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

10.04.2023 nr 11.2-7/009794-1

Carmen.Tiinas@kad.sisekaitse.ee

Narkootiliste ainete hinnad aastatel 2018 - 2022

Viimasel viiel aastal enim levinud narkootiliste ainete tänavamüügi hinnad ei ole üldjuhul muutunud, kuid erandina saab välja tuua kokaiini, mille puhta aine sisaldus võrreldes varasemate aastatega on oluliselt tõusnud. Enim levinud narkootiliste ainete tänavahinnad on järgmised:

	2018 (€/g)	2019 (€/g)	2020 (€/g)	2021 (€/g)	2022 (€/g)
kokaiin	100-120	100-120	100-130	100-130	110-140
amfetamiin	15-20	15-20	15-20	15-20	15-20
marihuaana/hašiš	15-20/20	15-20/20	15-20/20	15-20/20	15-20/20
MDMA	15-20	15-20	15-20	15-20	15-20
GBL	5	5	5	5	5

Hinnad on märgitud eurodes grammi kohta.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Rain Kuus osakonnajuhataja

Raul Koppelmaa 693 4131 raul.koppelmaa@emta.ee

## Lisa 8. Maksu- ja Tolliameti hinnatabeli järgi tehtud hinnaanalüüsi tabelid

